

WPZ bijeenkomst

29.03.2014

Naturalis
Biodiversity
Center

Een drieluik van eilandstudies: verleden, heden en toekomst

Alexandra van der Geer

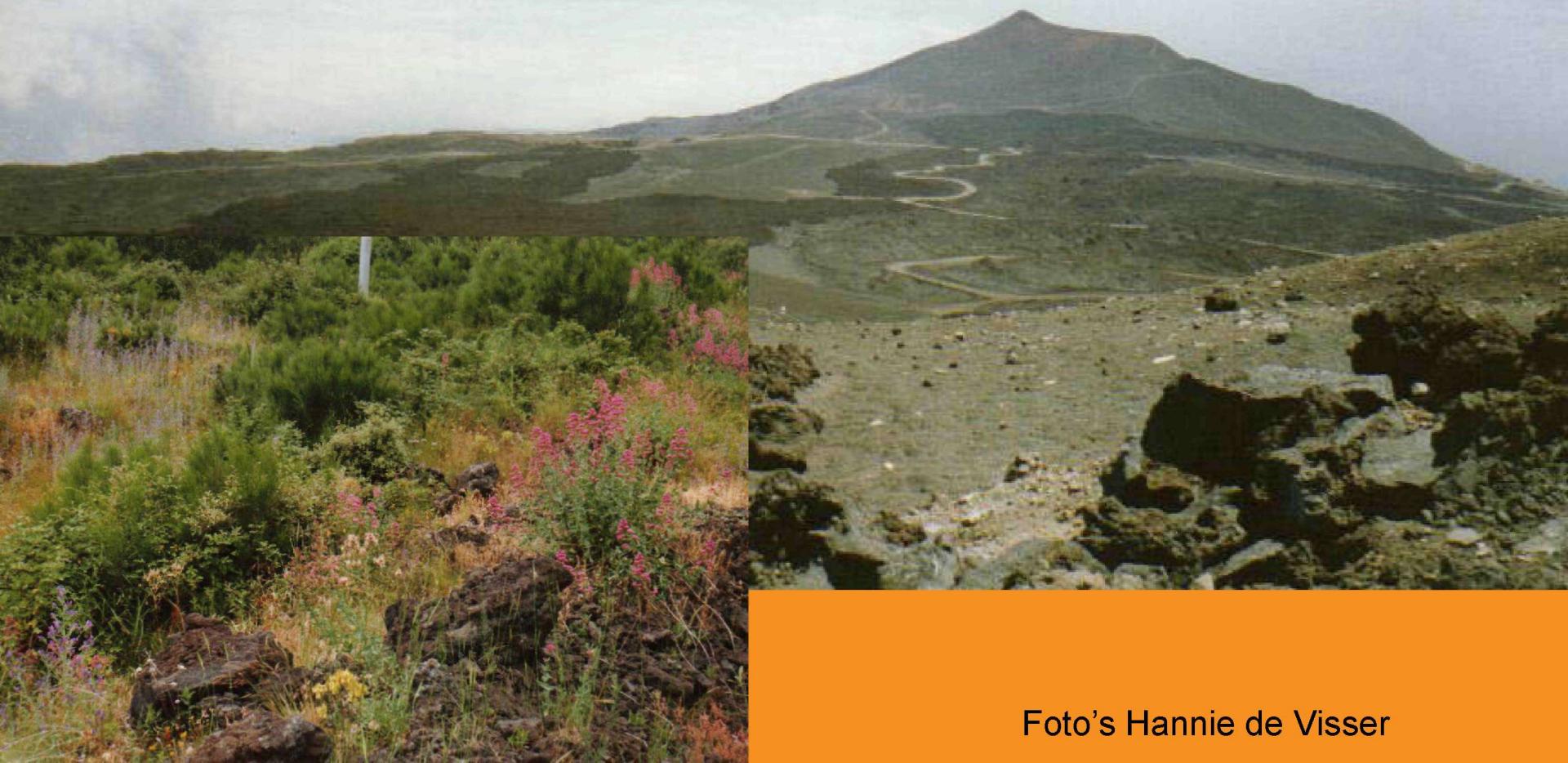
WPZ bijeenkomst 29.03.2014

(Verre) Verleden

Monsters, mythische wezens, sirenen, zondvloed

Sicilië

Foto's Hannie de Visser

Polyphemos (Gr. lett. Very-famous)

Eénogige reus, leider van de Kyklopen, leeft in een grot op het eiland Thrinacia
(*Od. i. 69, ix. 383, &c.*)

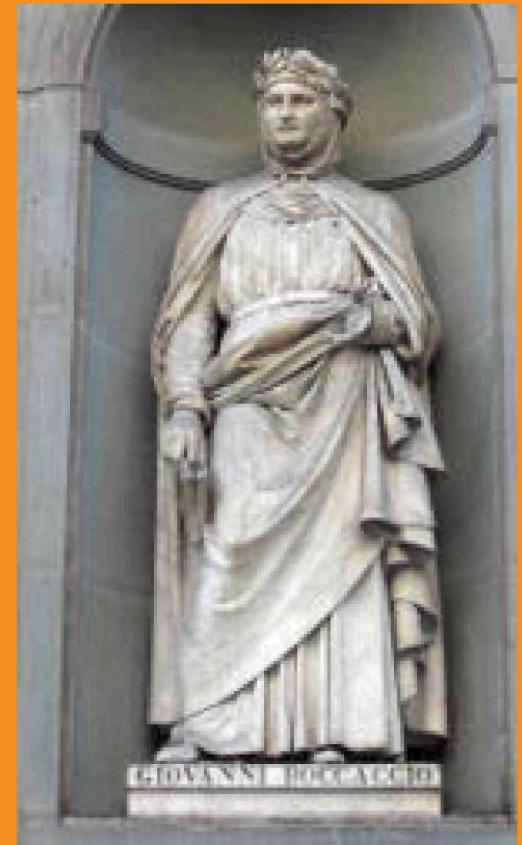

Boccaccio:

.....when they discovered the entrance to a cavern. .... As they walked through the cave, opposite the entrance they saw a seated man of massive size, from whom the terrified men suddenly took flight and left the cave. They came down into town back the way they came, telling everyone what they had seen.

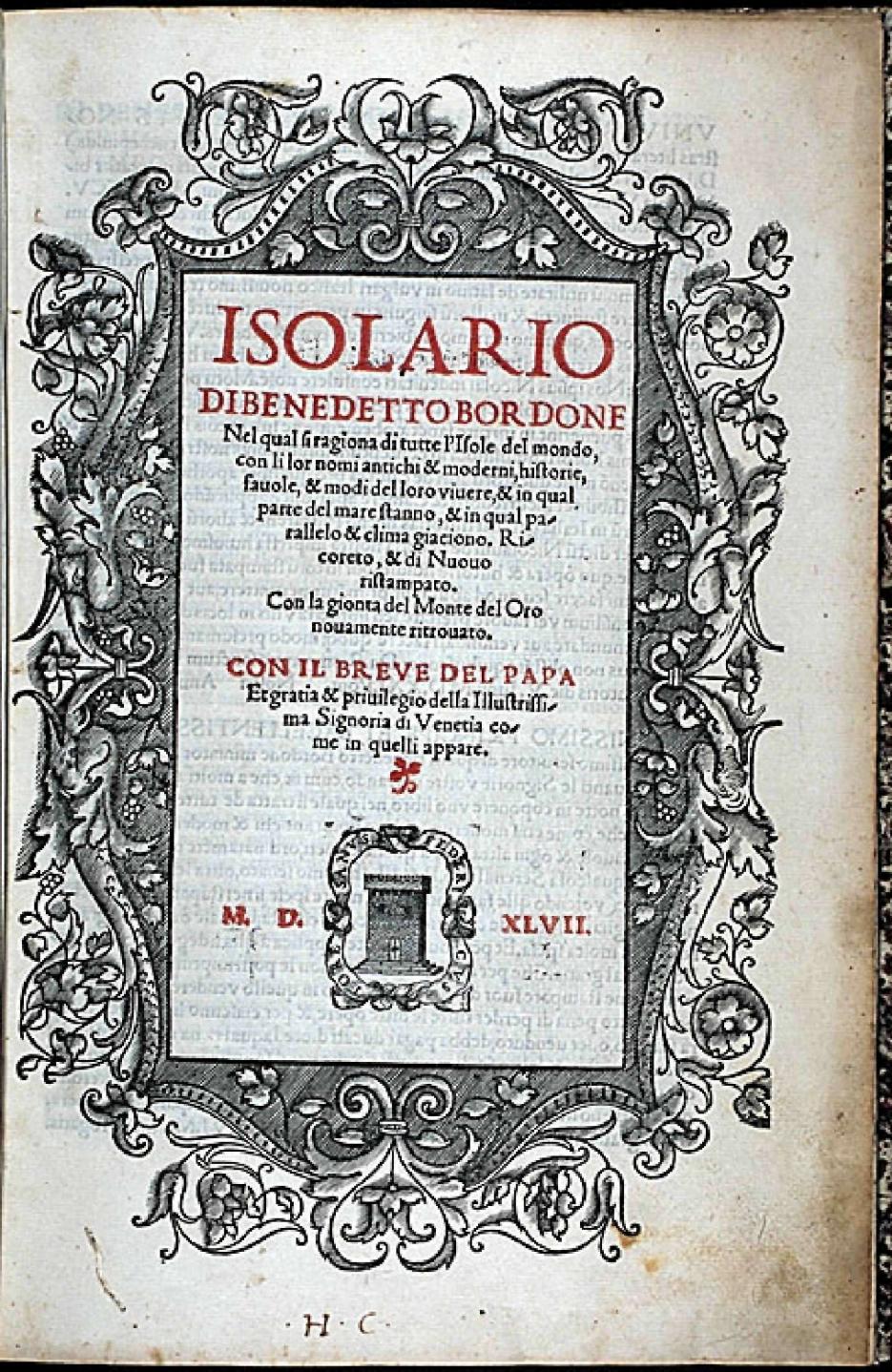
Athanasius Kircher (1601-1680):

The very distinguished Marquis [Carlo di Ventimiglia] added that *several caves of this kind are found in Sicily*, and while admiring similar caves ignorant peasants find likenesses of bones produced by the force of Nature, and persuade not just themselves that they are the enormous bones of giants, but also others

Boccaccio
(1313-1375)

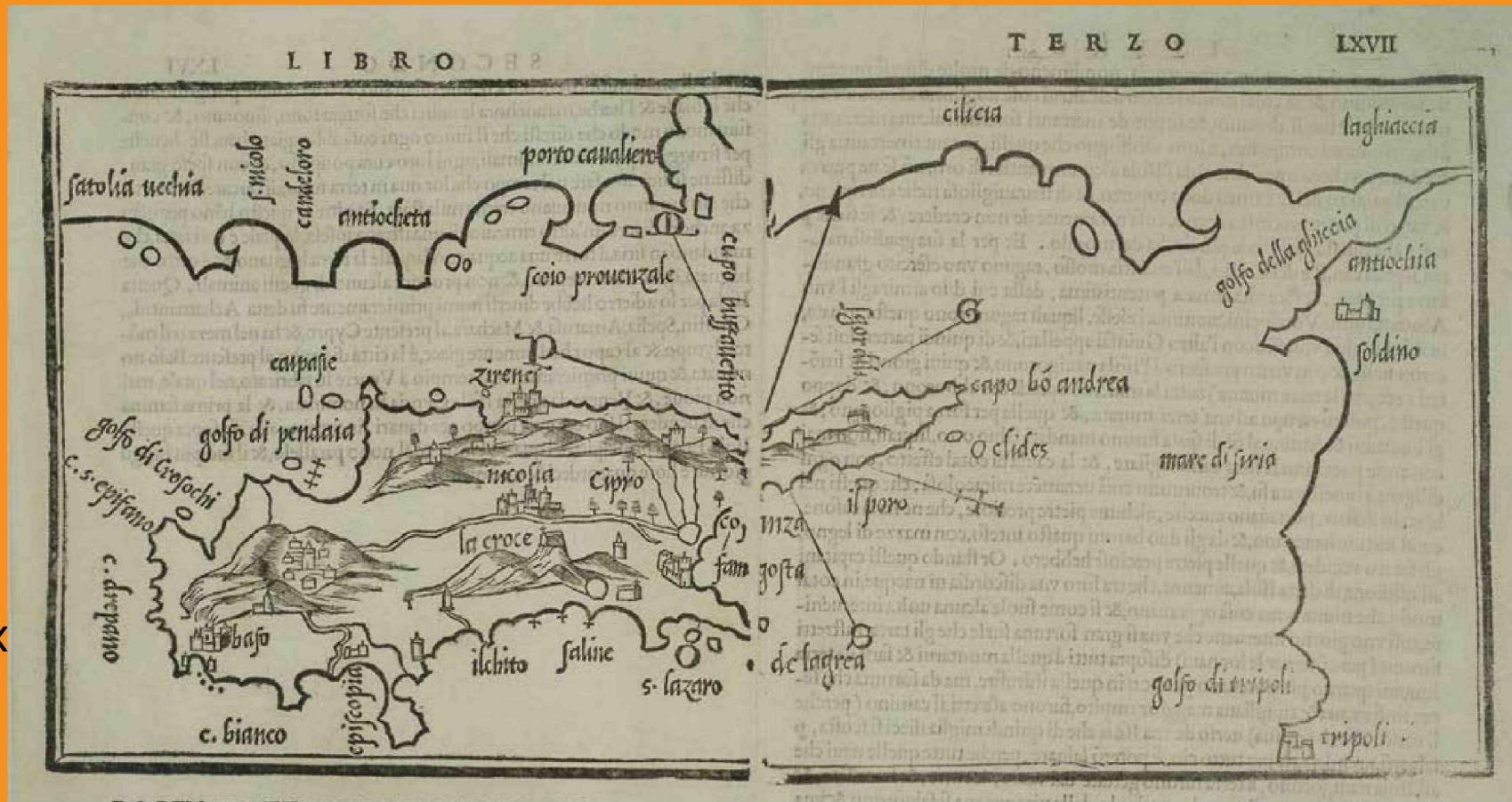
..... the *stone bones*, which even now are on display in our Museum, and because of which I have always believed them to be the work of Nature alone.

Benedetto Bordone van Padua
(1528):

geïllustreerde gids voor zeelui.
Beschrijft afzettingen met
fossielen op de eilanden

Een heuvel bij Kyrenia ("Zyrenes"), geheel bestaande uit botten van dieren en mensen. De dorpelingen maken er een medicinaal poeder van.

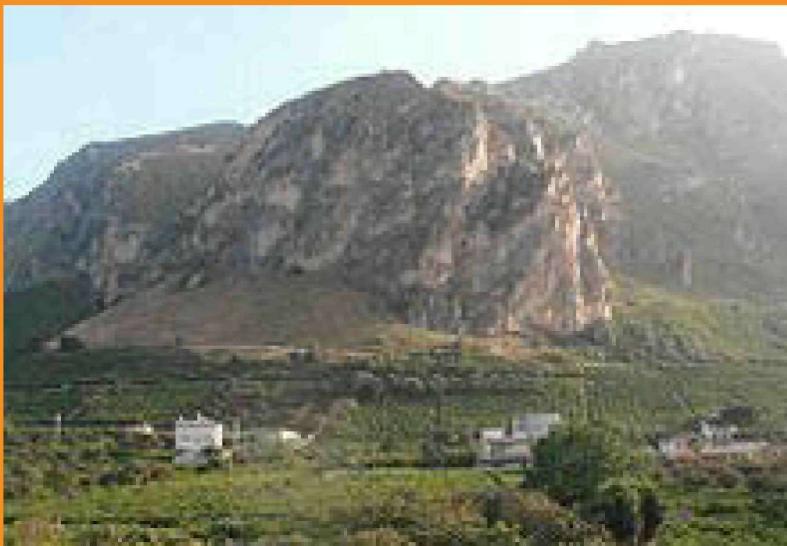
NWellicht dezelfde als de resten van de 300 Maronieten (Syrische Oosters-orthodoxe kerk), die gevlogen waren maar te pletter sloegen op Cyprus' woeste kust. Lokale naam: Agioi Fanentes (de Geopenbaarde Heiligen).

De versteende resten van de Heilige Fanourios: vermalen tot medicijn

Benedetto Bordone (1528): "*Whosoever is stricken by fever, and drinks a little of the powder scraped from these bones, has no sooner drunk than he is free from fever*"

Heden, het prille begin van wetenschappelijke belangstelling

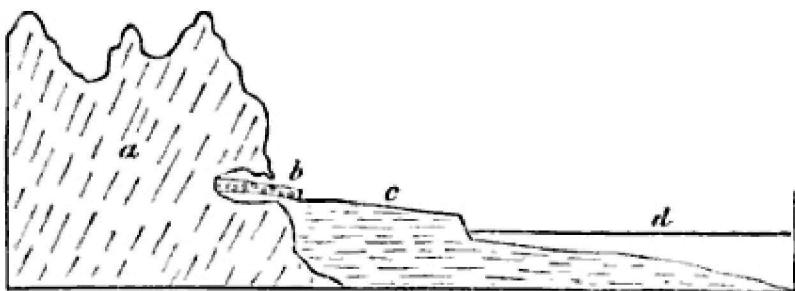

Terug naar Sicilië:

abt Scinà gaat in 1830 de grot San Ciro) in de Gierenberg (Monte Grifone) bij Palermo opgraven om een dispuut op te lossen: de plantkundige Baron Antonio Bivona-Bernardi meende daar fossiele resten te herkennen, versus de voorstanders van het bestaan van reuzen in het verleden.

Fossielen -> Georges Cuvier in Paris. Eerste wetenschappelijke erkenning als olifantenkiezen en nijlpaarden

No. 27.

a, Monte Grifone.

b, Cave of San Ciro.

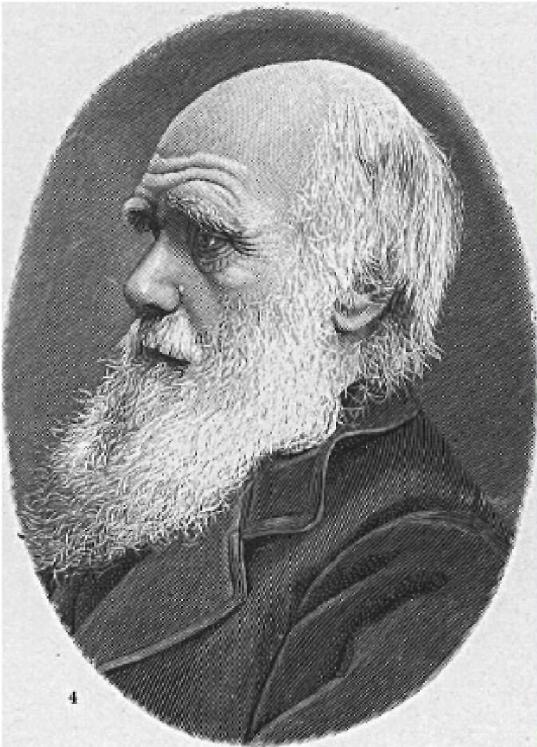
c, Plain of Palermo.

d, Bay of Palermo *.

Ook mythe van reuzen op Malta, de bouwers
van de megalithische tempels, ontmanteld:
Elephas mnaidrae Leith Adams 1870
(later: *Elephas mnaidriensis* Leith Adams 1874)

Originelen in Għar Dalam Museum, Malta

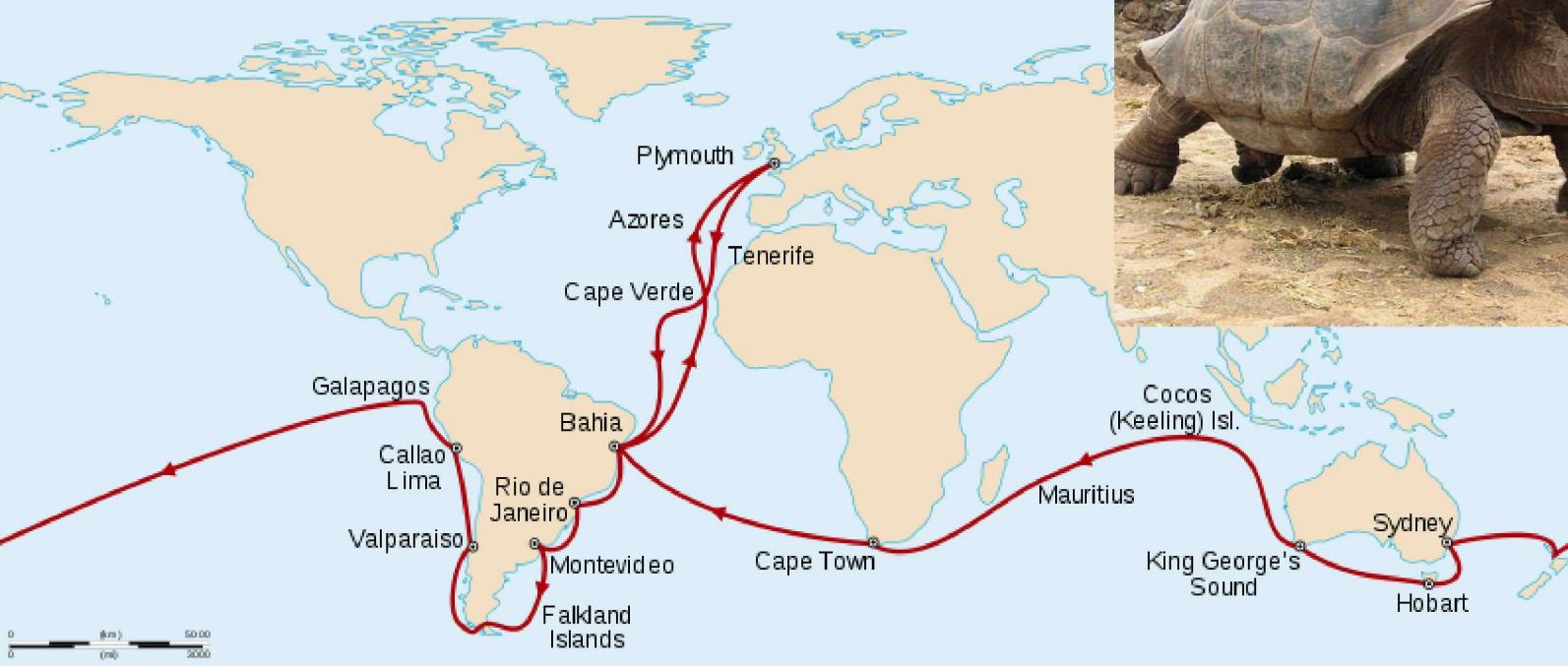

Ondertussen in Engeland:

1839. *Narrative of the surveying voyages of His Majesty's Ships Adventure and Beagle*. London: Henry Colburn.

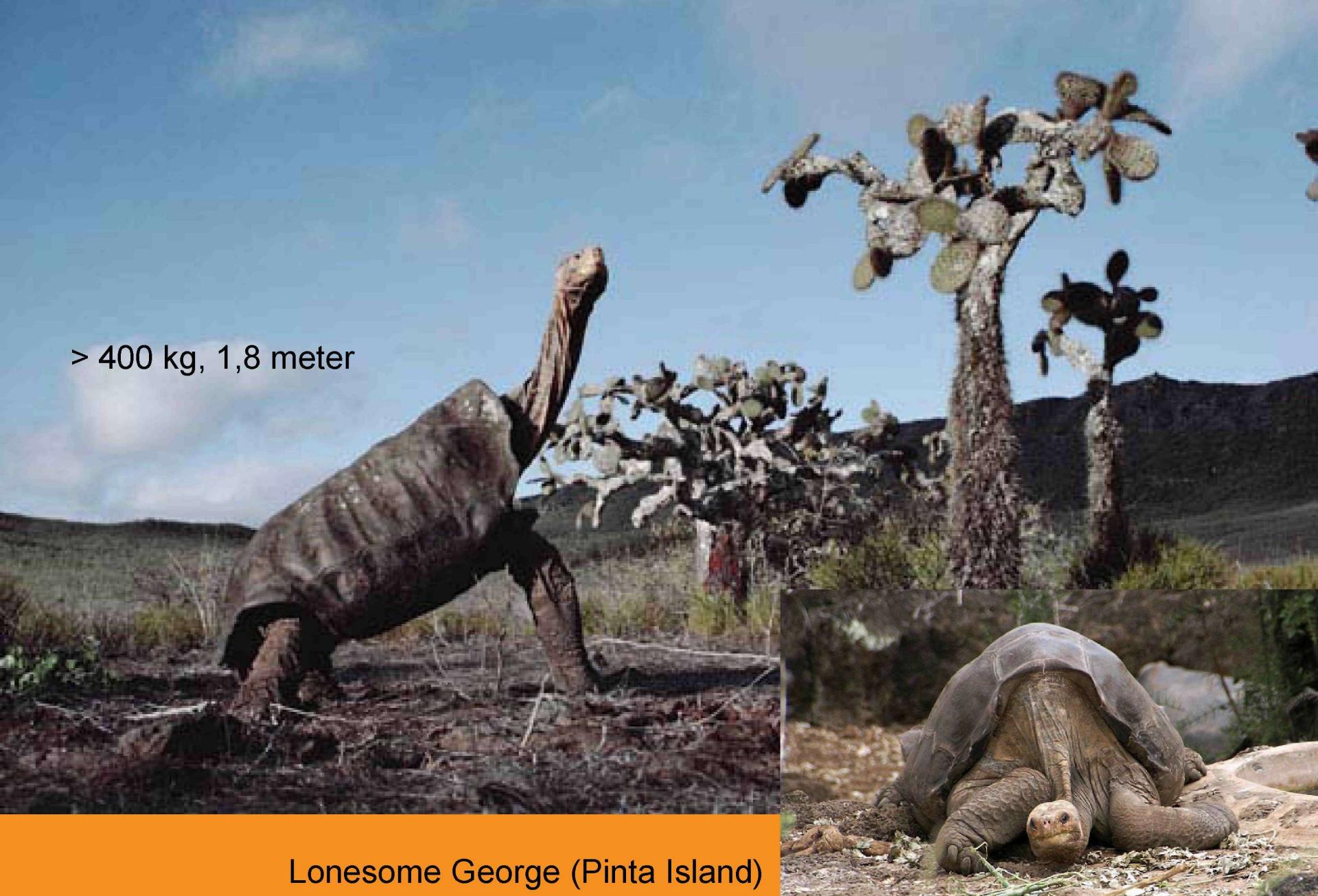
1859. *On the Origin of Species*. London: John Murray.

De unieke eilandfaunas stimuleerden zijn ideeën over de evolutie

Galápagos: reuzenschildpadden, ratten, vinken (Darwin vinken), leguanen,...

> 400 kg, 1,8 meter

Lonesome George (Pinta Island)

Ondertussen, aan de andere kant van de wereld in de Maleisische archipel

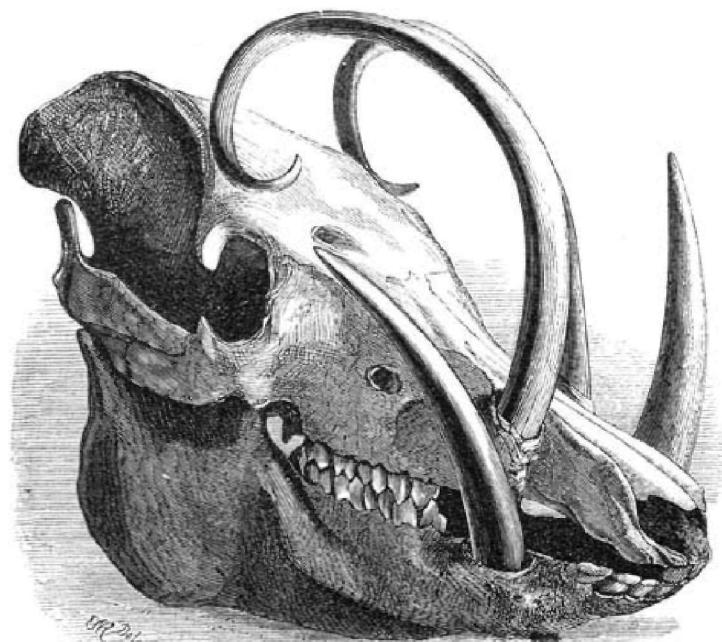
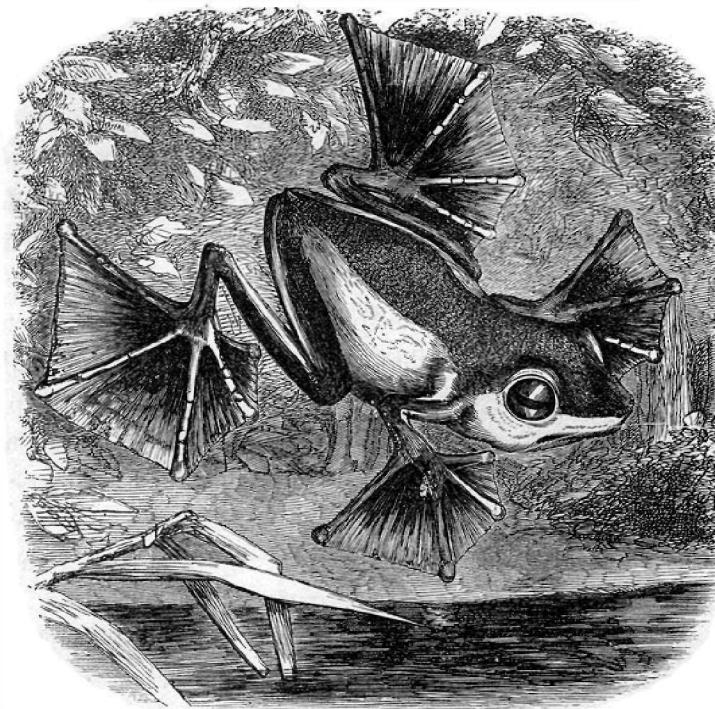
Alfred Wallace
(1823 – 1913)

1869: *The Malay Archipelago: the land of the orang-utan and the bird of paradise*. Scotland: Tynron Press.

1880. *Island Life, or the Phenomena and Causes of Insular Faunas and Floras*. London: Macmillian.

Theorieën en verklaringen over de evolutie van eilandsoorten

Vliegende kikker (Borneo) en schedel van babirousa (Sulawesi), uit: *The Malay Archipelago* (1869)

Ontberingen, weinig eten, krap onderdak, malaria

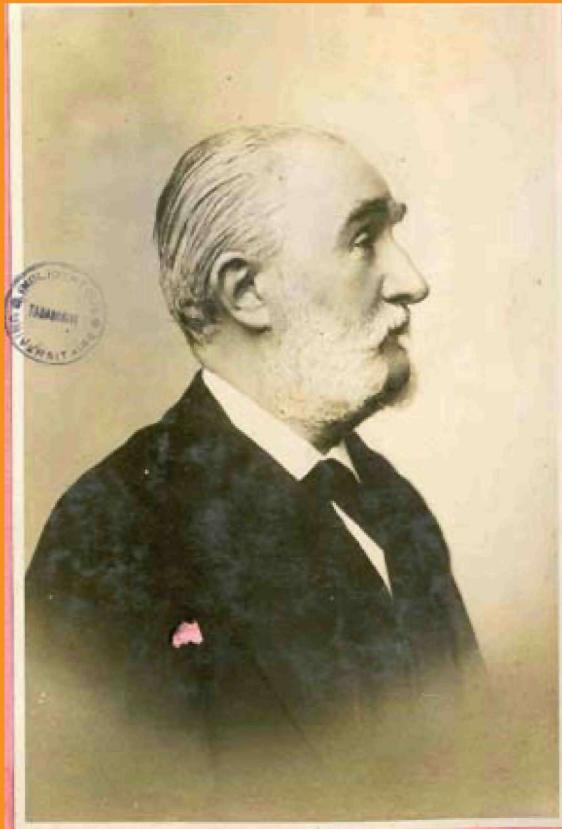

Standbeeld bij Natural History Museum, Londen, onthuld 2013 door David Attenborough

“.....The vegetables and fruit in the plantations around us did not suffice for the wants of the inhabitants, and were almost always gathered before they were ripe. It was very rarely we could purchase a little fish; fowls there were none; and we were reduced to live upon tough pigeons and cockatoos, with our rice and sago, and sometimes we could not get these.”

uit: *The Malay Archipelago* (1869)

Alfred Grandidier (1836-1921)

1858: Wetenschappelijke wereldreis (aangeboden door pa), samen met zijn broer (Zuid Amerika)
1860: alleen op pad.

Naar India, wordt boeddhist.

Helaas, ziek en naar Zanzibar om op te knappen, daarna bezoek aan Réunion

In 1865, 1866, 1868
naar Madagascar.

1865: ontdekking van de eerste vindplaats met subfossiele resten bij het Ranobe meer.

De dorpsoudste vertelde hem over een opgedroogd moeras met botten van de ‘Song’aoomby’ – “de koe die geen koe is”.

Heel veel botten. Ca. 50 skeletten (nu in musea wereldwijd) van dwergnijlpaarden

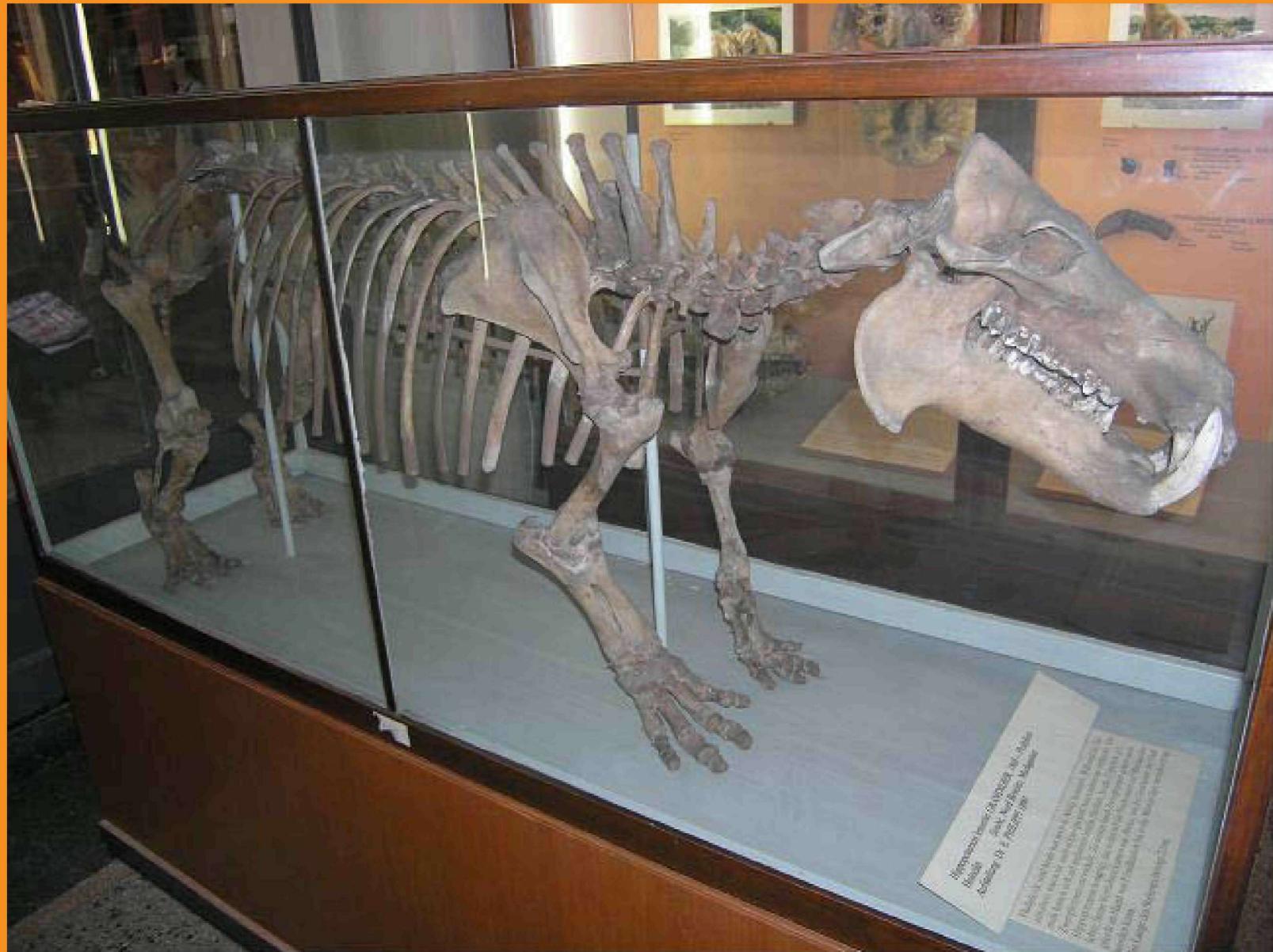

Zo'n 5000 jaar geleden kan het er zo uitgezien hebben

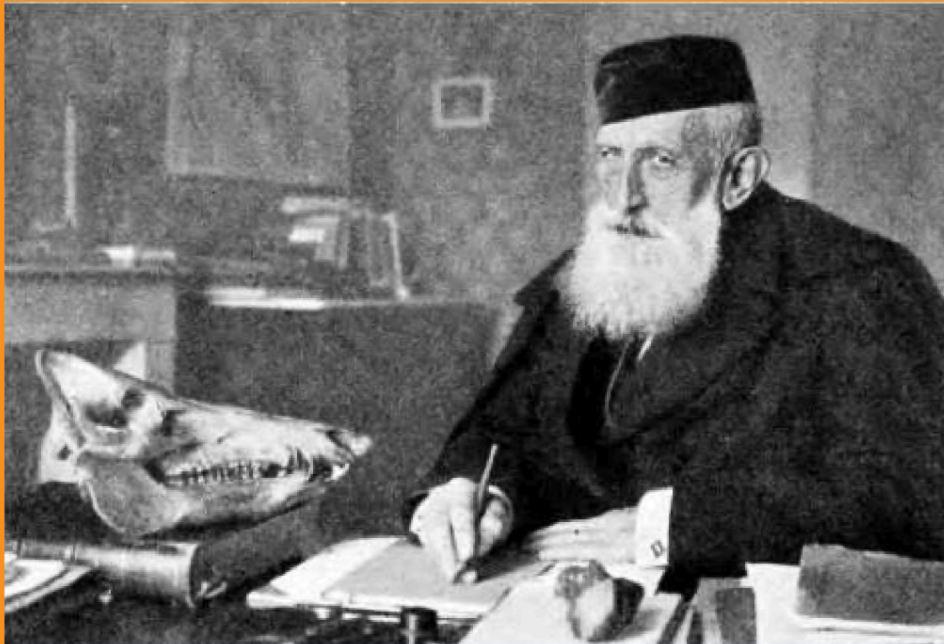
Adansonia grandifolia

Humboldt Universiteit, Berlijn

Charles Immanuel Forsyth Major (1843-1923)

In vrije tijd (arts van beroep): studie van fossiele zoogdieren.

1877: naar Corsica, Sardinië en Sicilië

1882 *Tyrrhenicola henseli* (woelmuis)

1883 *Elephas lamarmorae* (nu *Mammuthus*)

1905 *Rhagamys orthodon* (veldmuis)

1910 en verder: systematisch opgraven van Capo Figari breccias

Major's Tavolara collectie in Natuurhistorisch Museum, Basel, Zwitserland

1886: begin studie van materiaal van Cyprus,
Kreta, Samos, lemur materiaal van Madagascar

Megaladapis madagascariensis Major 1893 (en vijf andere soorten)

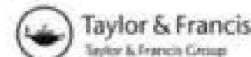
1894-1896: Madagascar

Enorme collectie, 73
kratten naar British
Museum, Londen

'it may be remarked that the very large collection was obtained under circumstances of great difficulty and danger. The swampy nature of the deposits made the task of excavating very arduous, and the work was frequently interrupted for days at a time through the growing hostility of the natives. Dr. Forsyth Major and his companion, M. Robert, are therefore the more to be congratulated that, under such unfavourable conditions, they have added so much to our knowledge of the extinct fauna of Central Madagascar.'

(Charles Williams Andrews, 1897, blz. 358)

Journal of Natural History, 2005; 39(20): 1779–1818

Charles Immanuel Forsyth Major's expedition to Madagascar, 1894 to 1896: beginnings of modern systematic study of the island's mammalian fauna

PAULINA D. JENKINS¹ & MICHAEL D. CARLETON²

¹Department of Zoology, The Natural History Museum, London, UK, and ²Department of Zoology, National Museum of Natural History, Smithsonian Institution, Washington, DC, USA

(Accepted 4 November 2004)

Cyprus

Forsyth Major denkt dat hier dwergnijlpaarden en dwergolifanten te vinden zijn, net als op Sicilië, Malta, Kreta

Dorothea Bate (1878-1934), préparateur in de Bird Room

18 maanden naar Cyprus (1901-1902)

Op jacht naar de fossielen van de beschrijvingen

The author then describes these caves in detail. The caves explored at Cape Pyla were: (1) The Red Cliff Cave; (2) the Great Anonymous Cave; (3) the Small Anonymous Cave; (4) Haghios Jannos; (5) ~~Haghios Saronda~~. This is the cave to which formerly pilgrimages were made and candles burned in honour of the sacred remains of saints.

40 Heiligen

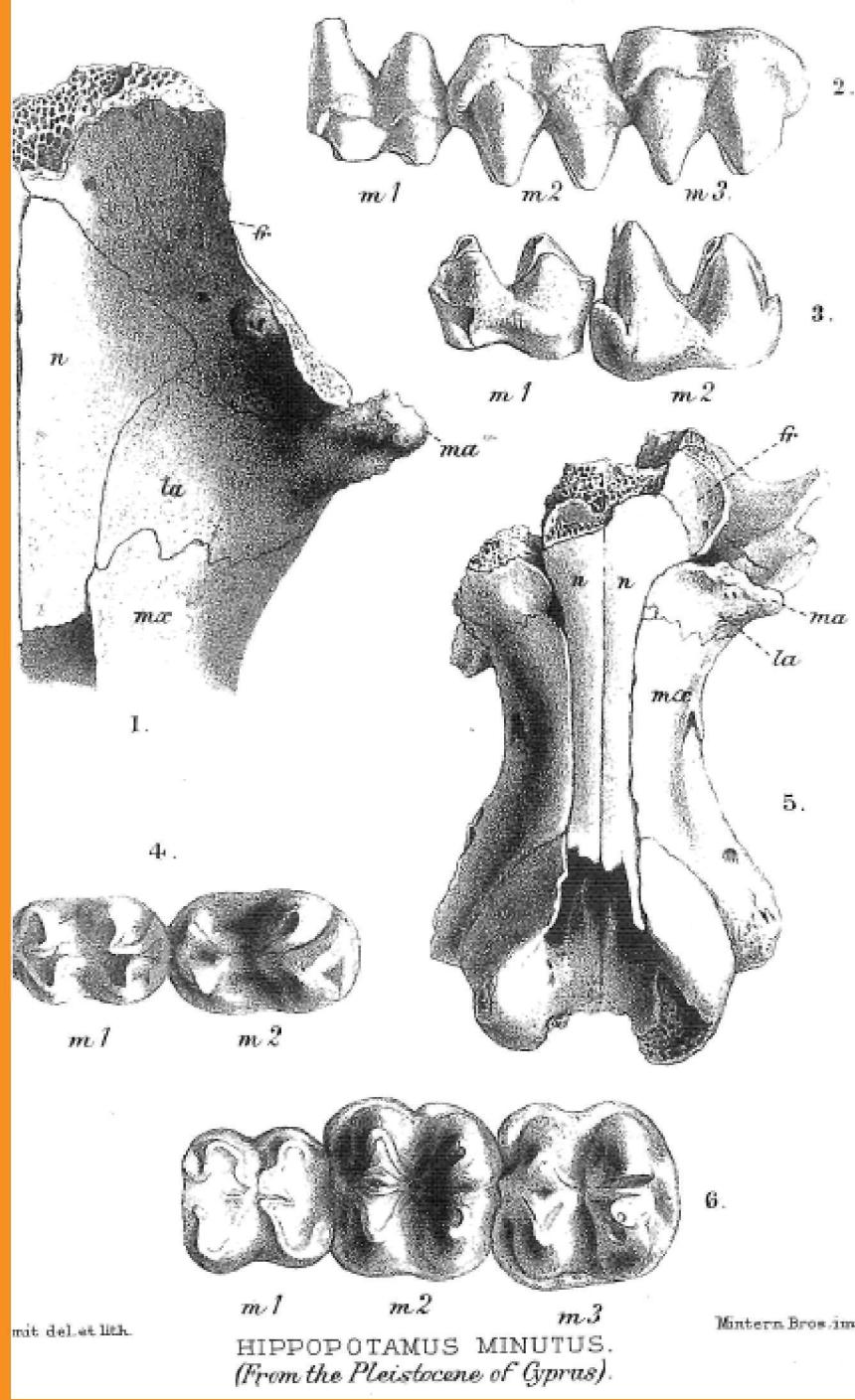
Fossielen van een soort varken, ze stuurt ze naar Charles Forsyth Major in Londen.

Forsyth Major herinnert zich het door Georges Cuvier in 1804 afgebeeldte kleine nijlpaard ("petite hippopotame fossile").

Niet Frankrijk maar Cyprus!

Major 1902

Bate 1906

No. VI.—JUNE, 1906.

ORIGINAL ARTICLES.

I.—THE PIGMY HIPPOPOTAMUS OF CYPRUS.

By DOROTHEA M. A. BATE.

(PLATE XV.)

THE accompanying Plate represents a restoration of the skeleton of *Hippopotamus minutus*, Blain., which has lately been completed in the Geological Department of the British Museum (Nat. Hist.). The vertebral column and limbs are almost entirely composed of the actual bones, while the model of the skull has been built up according to the various parts obtained separately. No ribs were preserved in their entirety, neither were perfect specimens of the scapulæ or innominate bones procured. A large amount of material, including that from which the reconstruction of this skeleton has been made, was brought from Cyprus as the result of excavations carried on there by me at different times in 1901–2. The specimen was mounted and the skull modelled with great skill by Mr. F. O. Barlow, Formatore in the British Museum (Nat. Hist.).

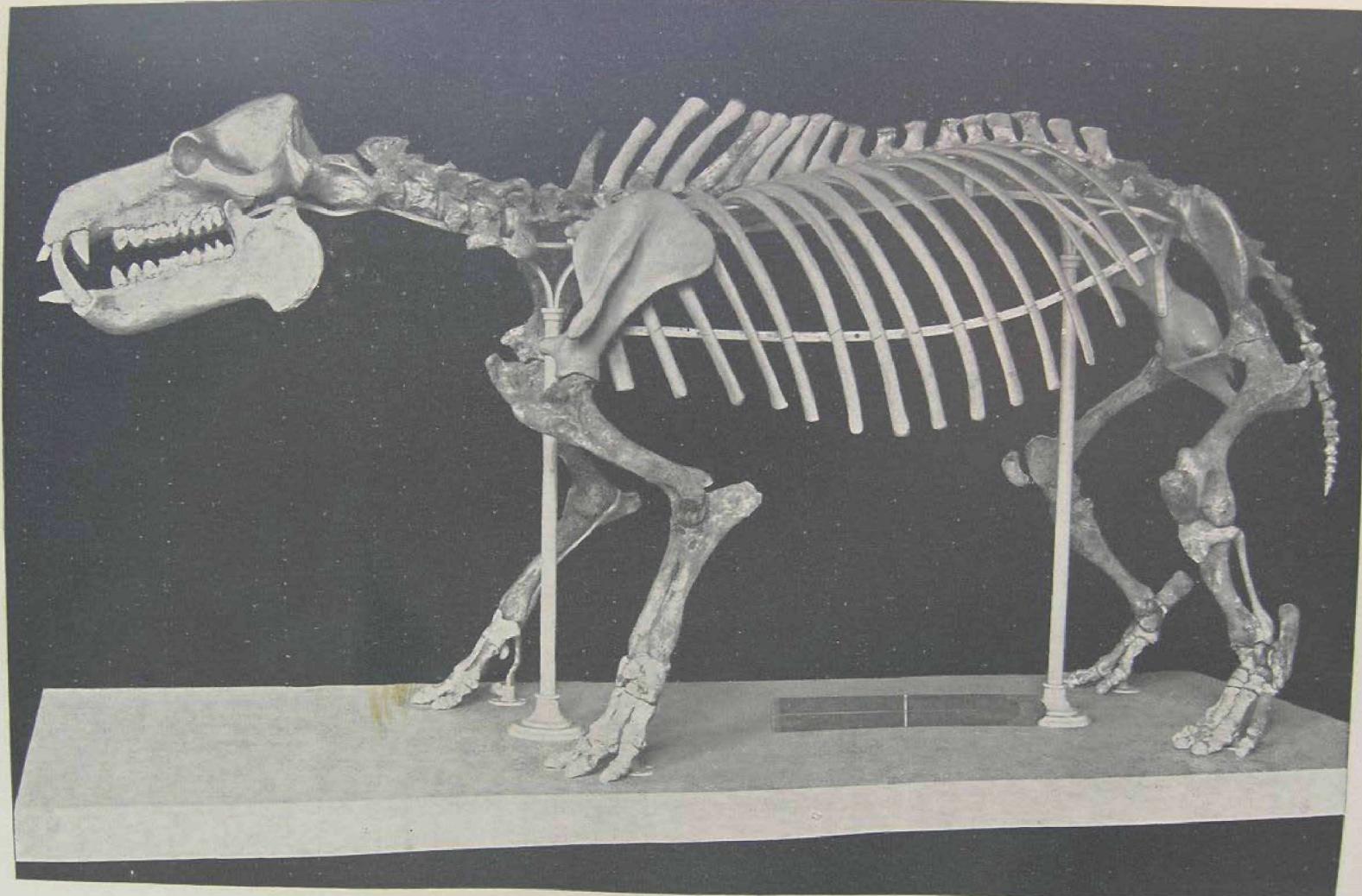
Bate, 1906

Eilanden – van der Geer

Nu ontmanteld in de collectie

GEOL. MAG. 1906.

Dec. V, Vol. III, PL XV

Reconstructed skeleton of *Hippopotamus minutus*, Blainv., from the caves of Cyprus.
Extreme length of specimen, $55\frac{1}{2}$ inches; height at withers, $26\frac{3}{4}$ inches.

1902: Eindelijk de dwergolifant! (“Effie”)

Elephas cypriotes

Foto Eelco Kruidenier

(hier stukje dijbeen vergeleken met dat
van een wolharige mammoet)

Ook recente dieren:
Cyprus spiny mouse
Cyprus winter wren

Kreta

Fossielen waren eerder al opgemerkt:

Pococke (1745): grote botten in grot met kapel voor Sint George

Spratt (1865): klein nijlpaard van Katharo; grotten met fossielen, stuurt wat naar Hugh Falconer in London: ‘geit’ en ‘reebok’

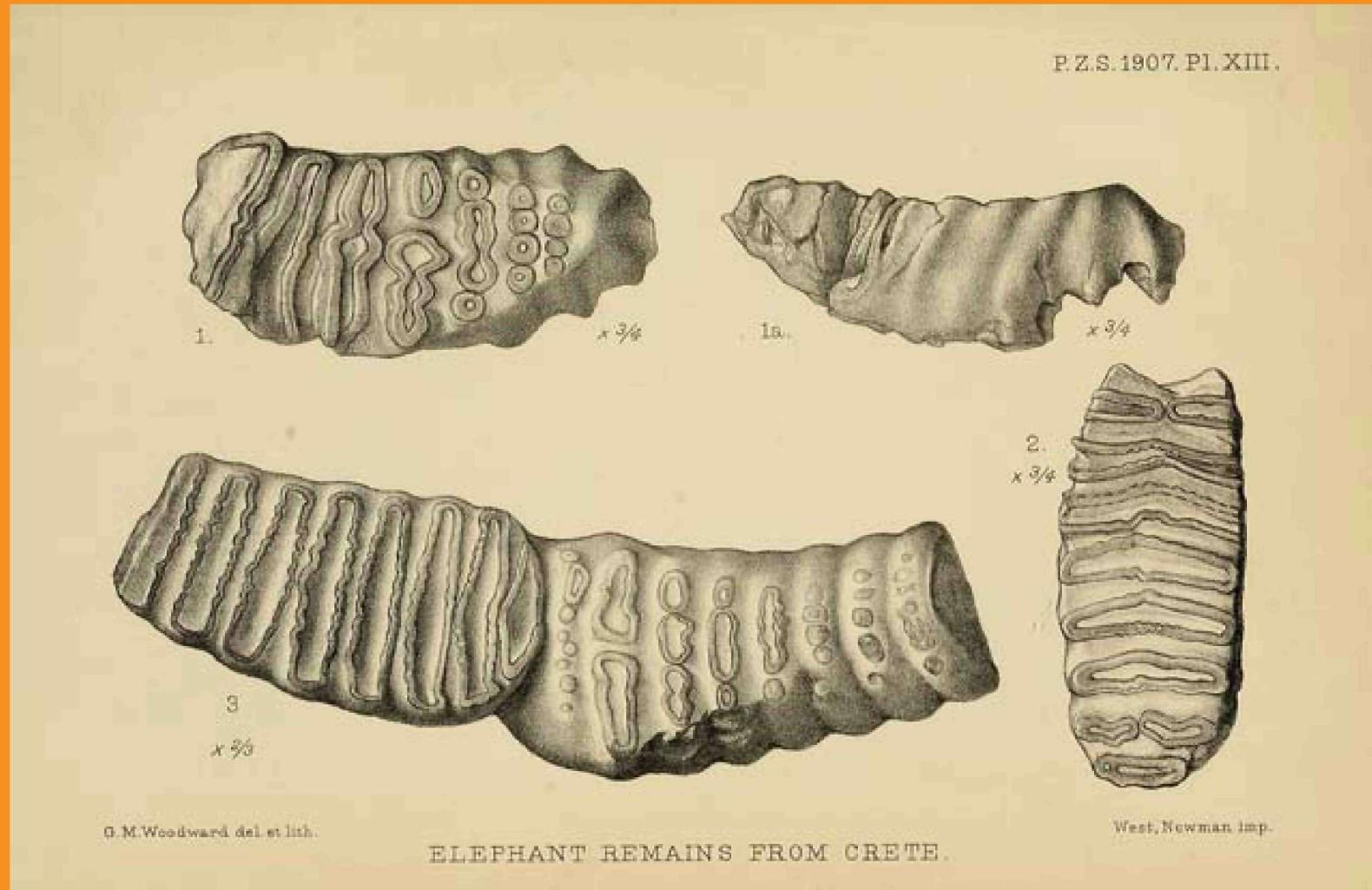
Simonelli (1893): vrij grote olifant in grotten bij Rethymnon

Dus, Dorothea Bate, voorjaar 1904:
op jacht naar olifanten en nijlpaarden, net als op Cyprus

Spratt, 1865

Inderdaad, ze vindt kiezen van een kleine olifant, leken op die van *Elephas meridionalis* (= *Mammuthus meridionalis*).

Nu: dwergmammoet (*Mammuthus creticus*)

Ook fossiele kleine zoogdieren (naast recente zoogdieren)

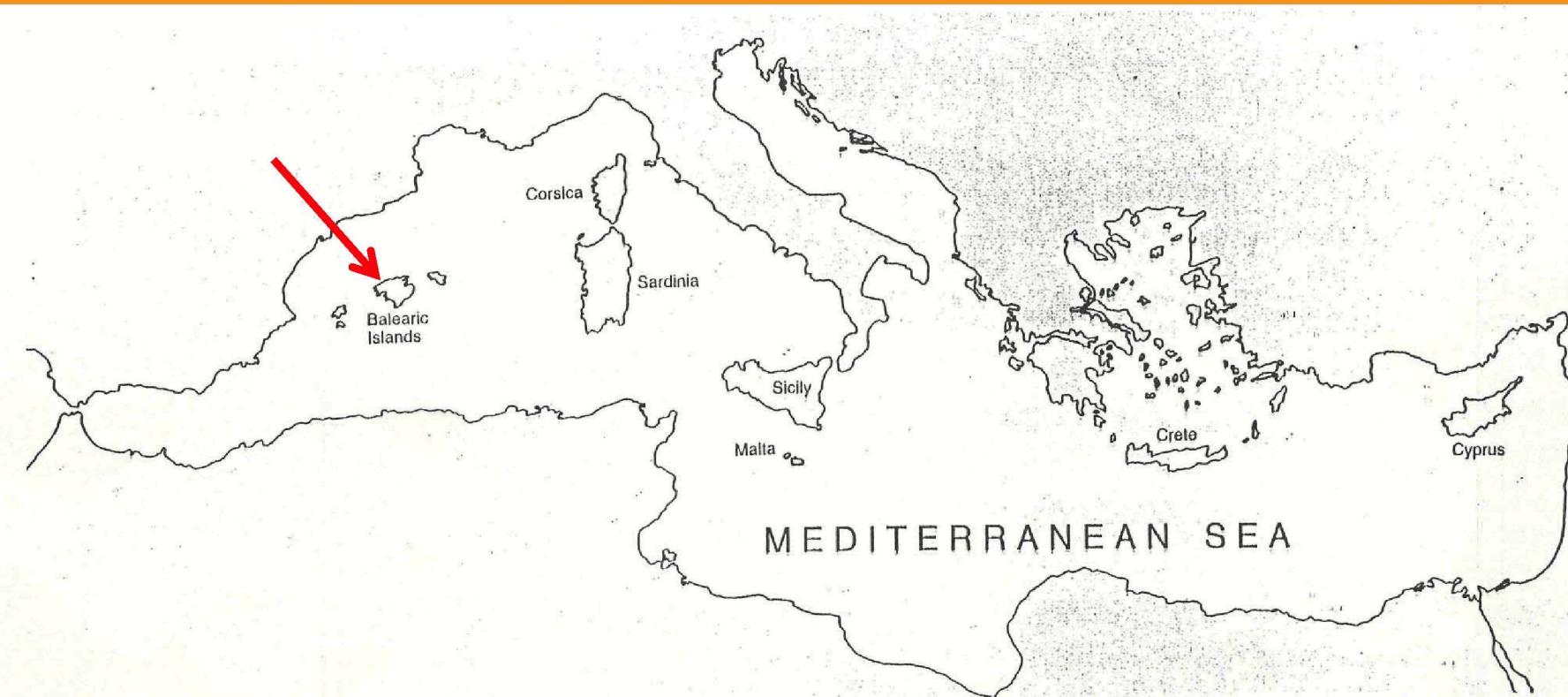

1912: *Mus catreus* (nu *Kritimys*)

1942: *Rattus kiridus* (nu *Kritimys*)

1942: *Mus minotaurus*

Majorca

Op jacht naar de dwergolifanten en dwergnijlpaarden (Cyprus, Sicilië, Malta, Kreta) !

Maar nee.....

Coves dels Coloms, Shindler 2007

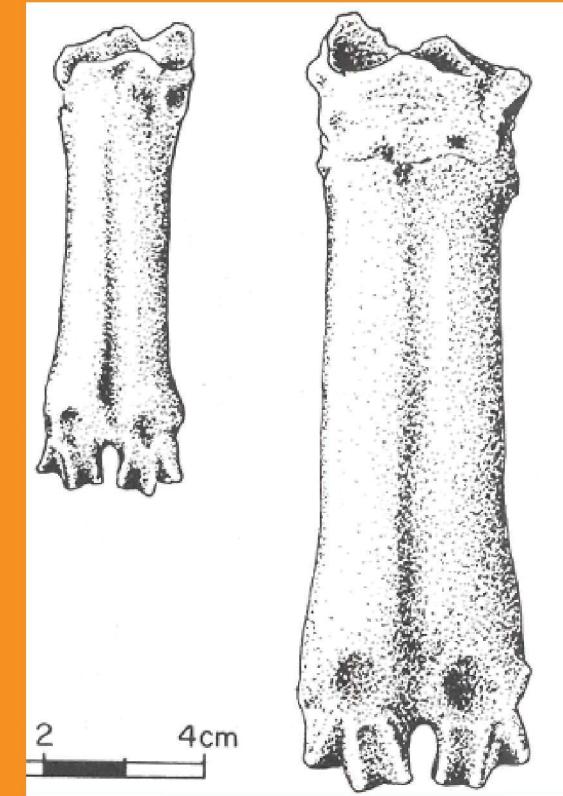

<http://baleopolis.blogspot.nl/2011>

Alleen resten van “geiten”

Myotragus balearicus Bate, 1909

Dwerggeiten met
altijd-
doorgroeiende
snijtanden zoals
bij knaagdieren

Barnum Brown (1873-1963; “Mr. Bones”) (T. rex 1902)

Intussen aan de andere kant van de wereld, nu westwaarts

Op zijn Amerikaans

1911 of 1918

Hot Springs, Cuba; fossielen
van reuzenluiaarden

Aandacht getrokken vanwege eerdere vondsten van *Megalocnus rodens*

Carlos de la Torre Huerta met skelet en buste van Felipe Poey Aloy
(ontdekker in 1866 van “reuzenknaagdier”)

1910. ARCHIVO
NACIONAL DE LA
REPÚBLICA DE
CUBA, FOTOTECA

Dirk Albert Hooijer (1919-1993)

Krijgt vooral materiaal toegestuurd of gebracht en beschrijft dat vervolgens

The Celebes material has been collected by Dr. H. R. VAN HEEKEREN in the late forties; the Flores and Timor material comes from Dr. TH. VERHOEVEN and the Geological Survey of Indonesia. All of it was collected as surface specimens, and the stratigraphy of the beds is still to be studied.

Dirk Albert Hooijer (1919-1993)

Krijgt vooral materiaal toegestuurd of gebracht en beschrijft dat vervolgens

Sulawesi: *Celebochoerus heeckereni* Hooijer 1948

Archidiskodon celebensis Hooijer 1949

Babyrousa bolabatuensis Hooijer 1950

Stegodon sompoensis 1964

Java: *Epileptobos* Hooijer 1956 (voor *Leptobos groeneveldti* Dubois)

Stegodon hypsilophus 1954

Flores: *Stegodon trigonocephalus florensis* Hooijer 1957

Spalaeomys florensis Hooijer 1957

Papagomys verhoeveni Hooijer 1957

Papagomys armandvillei besar Hooijer 1957

Curacao: *Paulocnus petrifactus* Hooijer 1962

Timor: *Stegodon timorensis* subsp. D Hooijer 1969

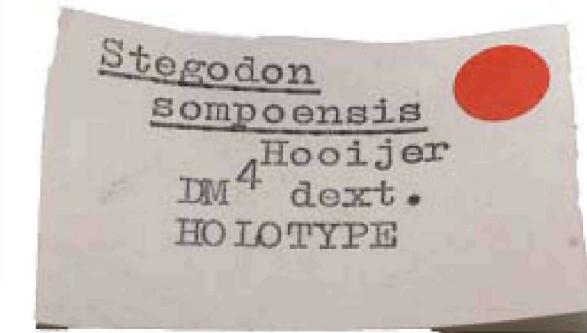
Enz.

Dwergstegodonten,
reuzenschildpadden en olifanten
met 4 stoottanden

Tekening Hans Brinkerink

Foto's Eelco Kruidenier

Brief van Wilhelm Solheim II (pionier Fillipijnen archaeologie):

Bewijs van vroege domesticatie van geit in de Filippijnen?

Manila, Philippines
Sept. 10, 1952

Dr. D. A. Hooijer
Rijksmuseum Van Natuurlijke Historie
Leiden
The Netherlands

Dear Dr. Hooijer:

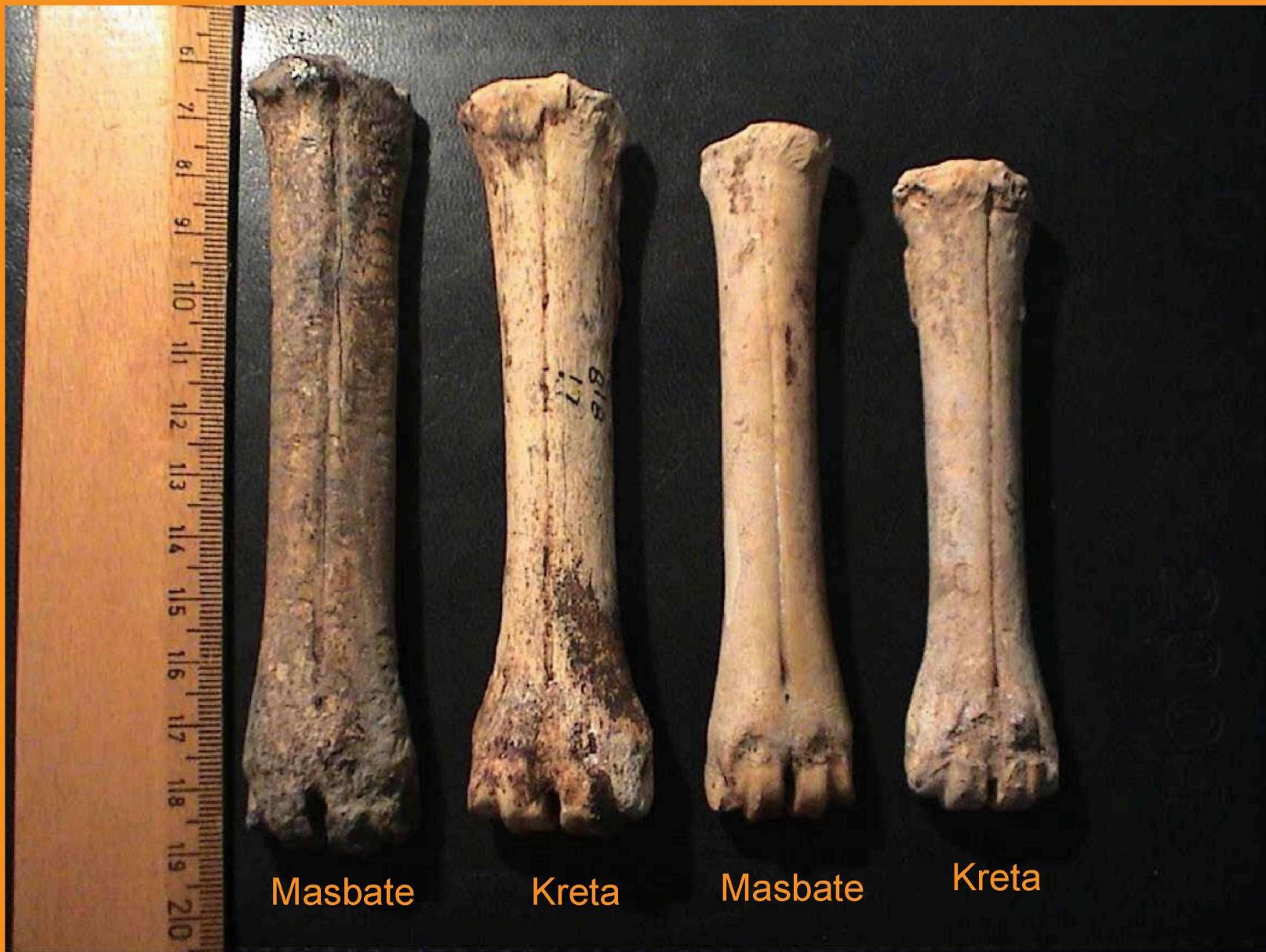
I turned over the rather small box of bones to the local office of UNESCO and they are having them sent on to you by Dutch diplomatic pouch. I believe that you will receive a letter from the director here shortly with information concerning it.

The bones are from two different locations. One small box contains bones from Fuga Island, one of the Babuyans just north of Luzon. These bones all came out of one burial jar dating about the 11th or 12th century A.D. The dirt in the jar was extremely hard and the bones fragile so in removing them I fear, there was a bit of breakage. Here and there I did a bit of repairing with celuloid-acetate. Unfortunately a few of the broken pieces are missing as some were apparently lost in transporting them to Manila.

The bones from Masbate are probably older, possibly coming from as much as 2,000 years ago. I hope to do more work there before too long and may have a better idea later. They come from three different sites on a tall limestone shaft. The mountain sticks up out of the surrounding valley with almost vertical sides. It is about a mile around at the base, about 400 feet high and about a city block on top. There are quite a few caves in it both large and small, most of them showing human presence. One of the sites was a small cave about half way up the side. The other two sites were on the top, one in a large cave and the other a small refuse pile with potsherds

The 'bones' from Masbate are probably older, possibly coming from as much as 2,000 years ago. I hope to do more work there before too long and may have a better idea later. They come from three different sites on a tall limestone shaft. The mountain sticks up out of the surrounding valley with almost vertical sides. It is about a mile around at the base, about 400 feet high and about a city block on top. There are quite a few caves in it both large and small, most of them showing human presence. One of the sites was a small cave about half way up the side. The other two sites were on the top, one in a large cave and the other a small refuse pile with potsherds

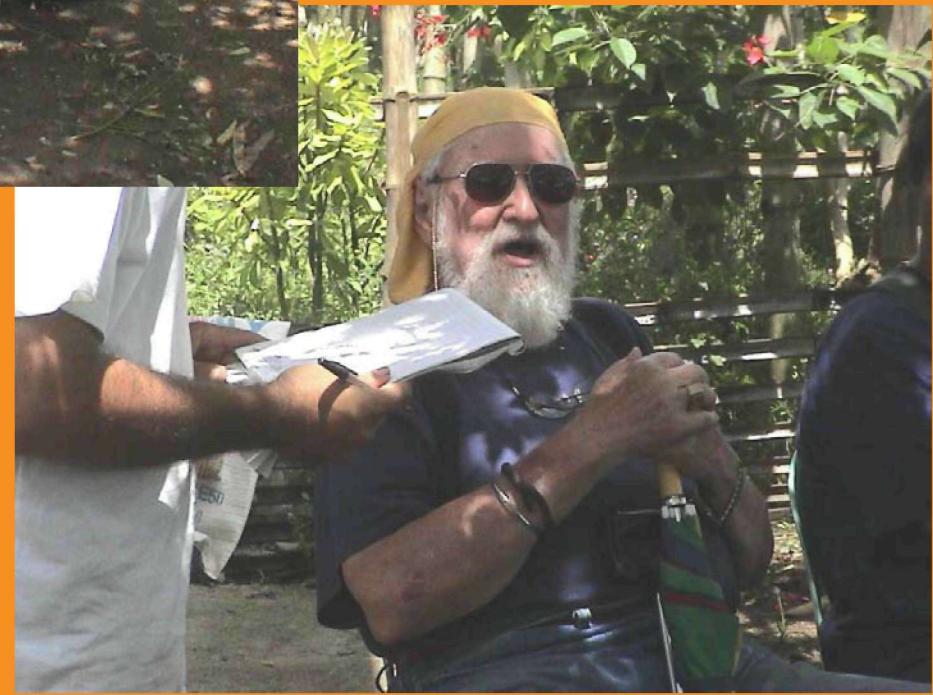
Hooijer deed er verder niets mee
John de Vos ziet overeenkomsten met het Kreta hert:

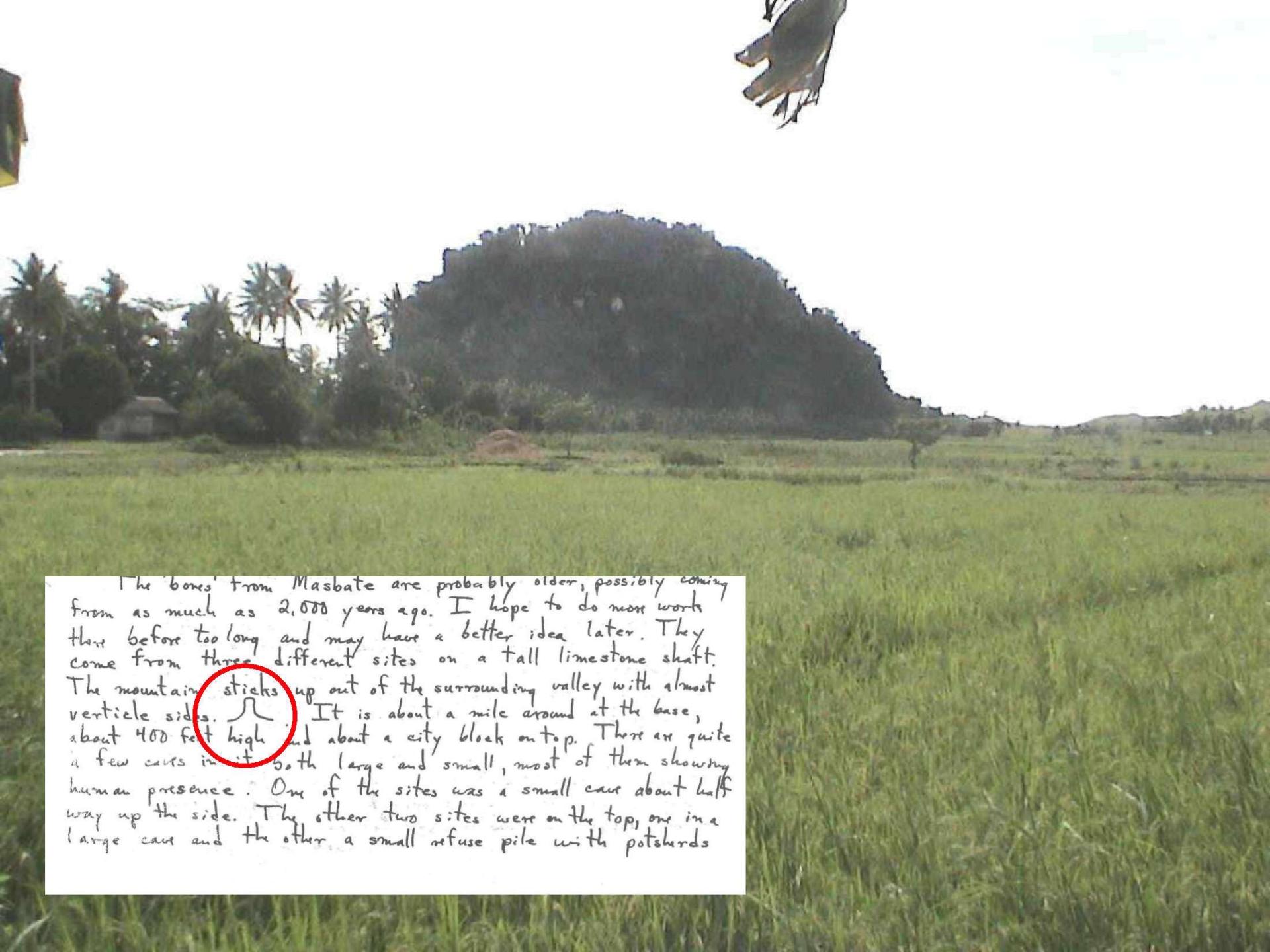

Dus op pad! (2005)

Mét de brief van toen
(1952)

The 'bones' from Masbate are probably older, possibly coming from as much as 2,000 years ago. I hope to do more work there before too long and may have a better idea later. They come from three different sites on a tall limestone shaft. The mountain sticks up out of the surrounding valley with almost vertical sides. It is about a mile around at the base, about 400 feet high and about a city block on top. There are quite a few caves in it both large and small, most of them showing human presence. One of the sites was a small cave about half way up the side. The other two sites were on the top, one in a large cave and the other a small refuse pile with potsherds

En jawel, botten!

Resten van hert, reuzenrat

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

ZOOLOGISCHE MEDEDELINGEN

UITGEGEVEN DOOR HET

RIJKSMUSEUM VAN NATUURLIJKE HISTORIE TE LEIDEN
DEEL XXXV, No. 21

23 december 1957

THREE NEW GIANT PREHISTORIC RATS FROM FLORES LESSER SUNDA ISLANDS

by

D. A. HOOIJER

(Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden)

With pls. XIV—XV

The specimens described in the present paper have been collected by Dr. Th. L. Verhoeven at Liang Toge, a cave near Warukia, 1 km south of a hamlet called Lepa in Manggarai, western Flores. This cave, as well as many others explored in the island by Verhoeven (1952, 1953), contains a Mesolithic flake and blade industry (Van Heekeren, 1957, p. 107). The faunal remains obtained from Liang Toge consist almost exclusively of jaws and bones of large rats, and it is of interest to place these specimens on record as they represent forms that are new to science, different from the one and only giant rat that is still living on Flores, *Papagomys armandvillei* Jentink).

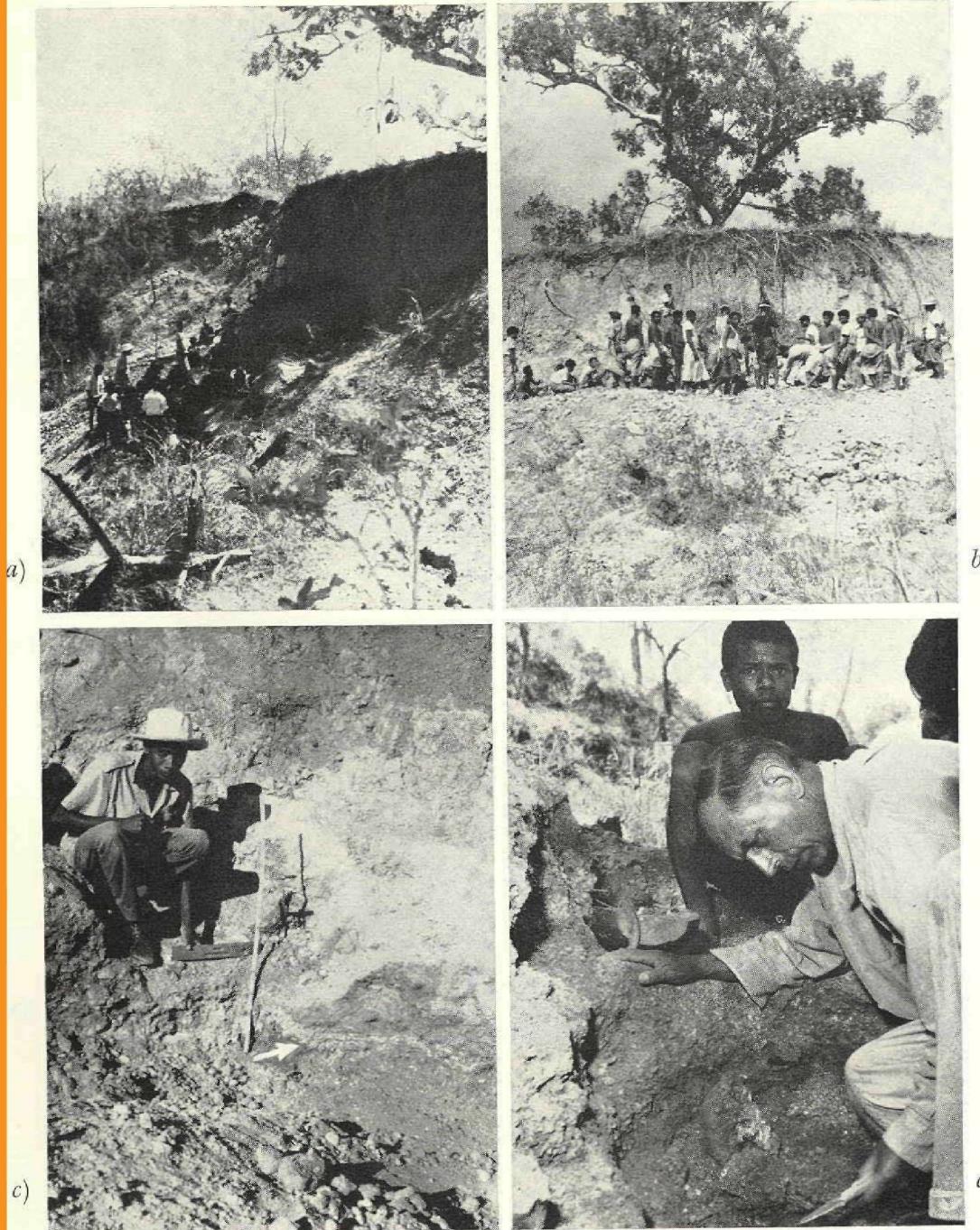

Theodorus Verhoeven (1907-1990)

Als missionaris naar Flores 1949-1966

Archeologische opgravingen
in Ola Bula en Mata Menge
(dwergstegodont plus
werktuigen)

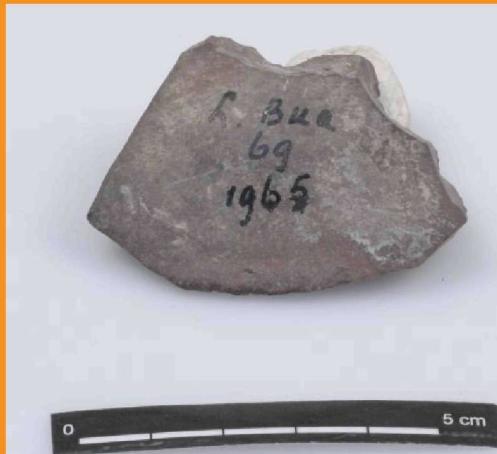
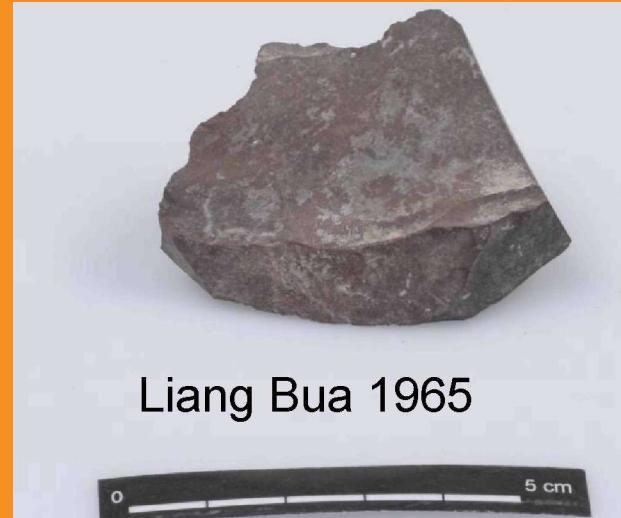

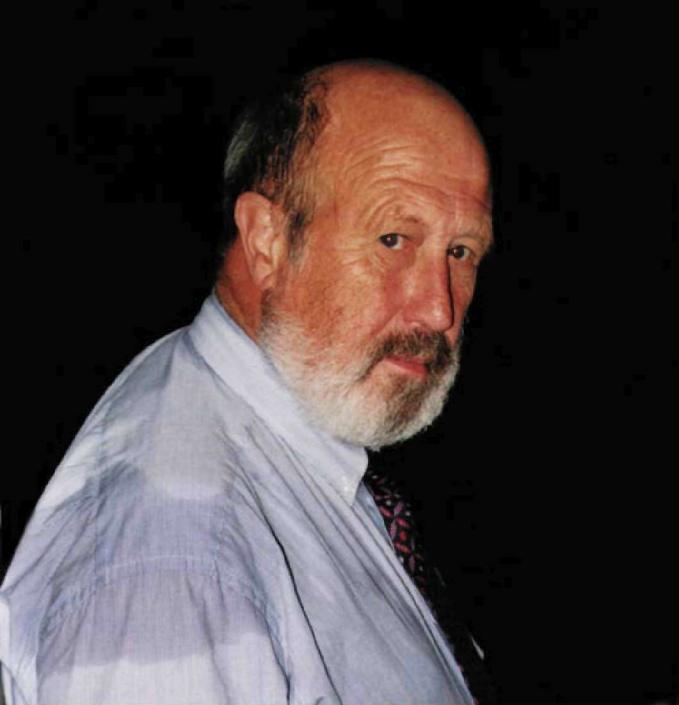
Stenen werktuigen uit Flores (Indonesië)

Door TH. VERHOEVEN, S. V. D.

In 1950 begon ik met het verzamelen van praehistorische artefakten. Met de bescheiden middelen die ten dienste staan was het reeds mogelijk ongeveer 70 stenen bijlen bijeen te brengen.

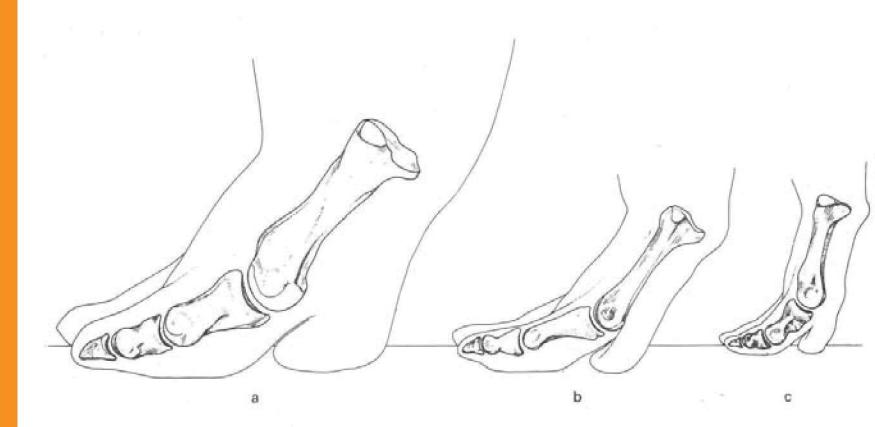
Geen bijval, niemand geloofde in een Oude Steentijd mens op Flores

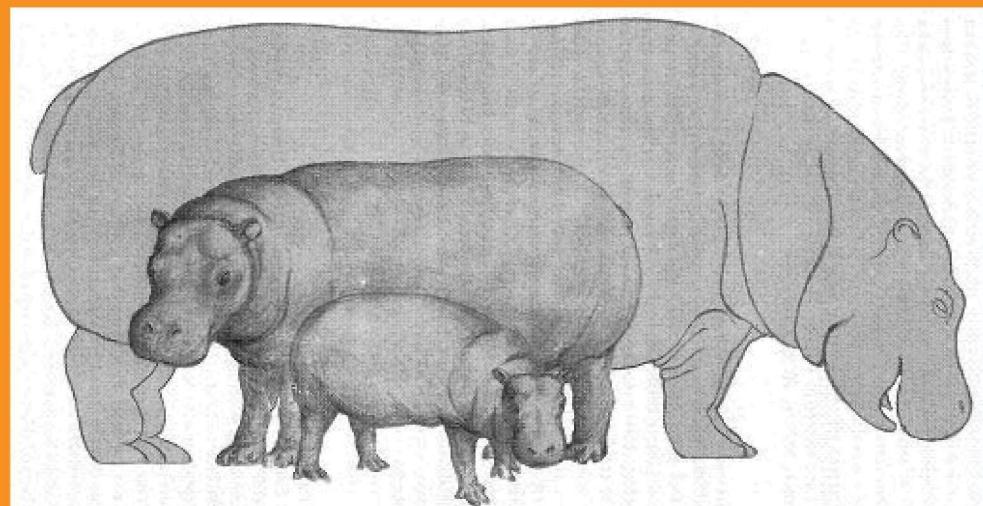

Paul Sondaar
(1934-2003)

Van groot naar klein: nijlpaard
van Afrika, Kreta en Cyprus
Tekening Hans Brinkerink

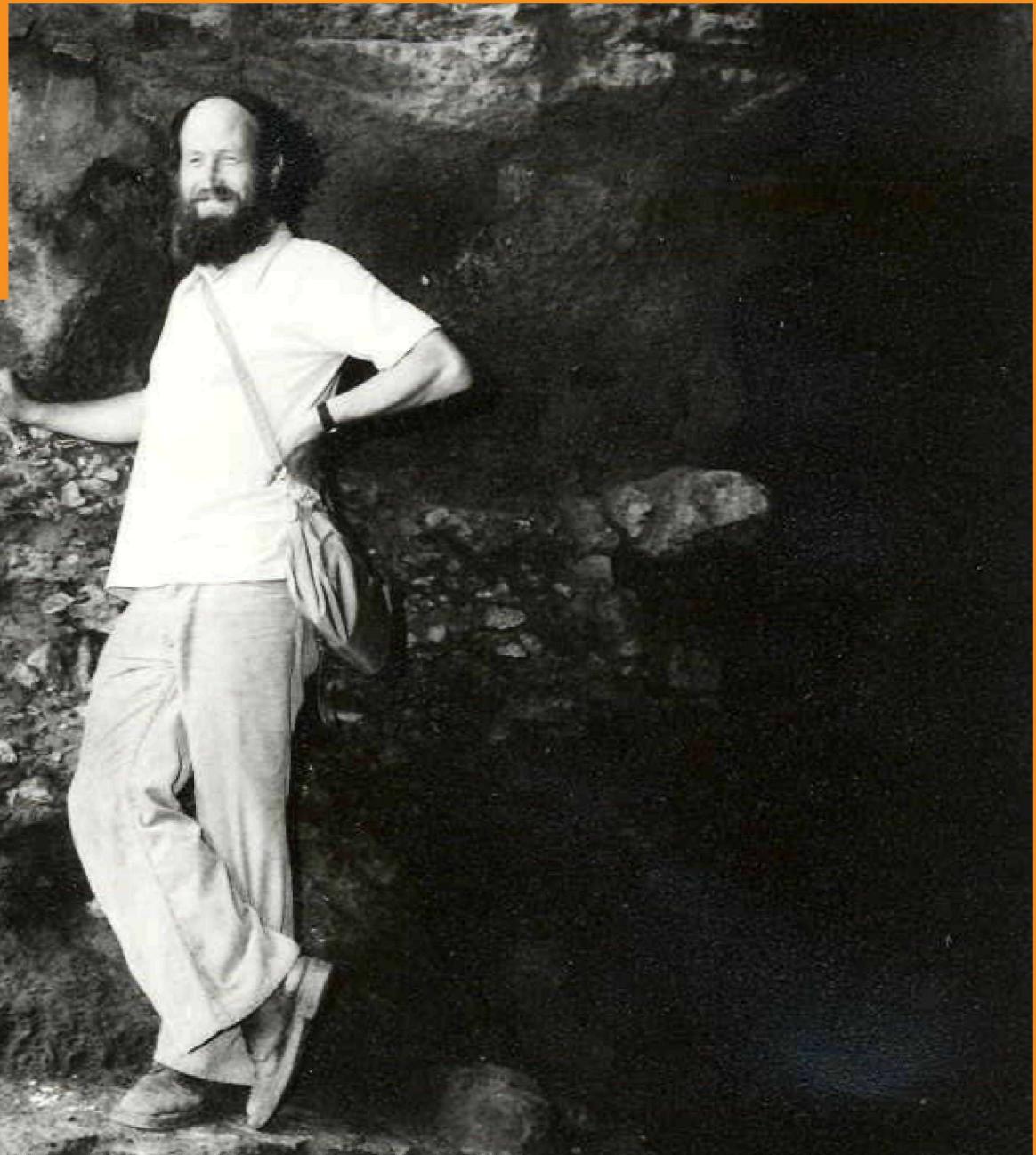

Midden jaren '60 naar Kreta en Cyprus om
dwergnijlpaarden te bestuderen

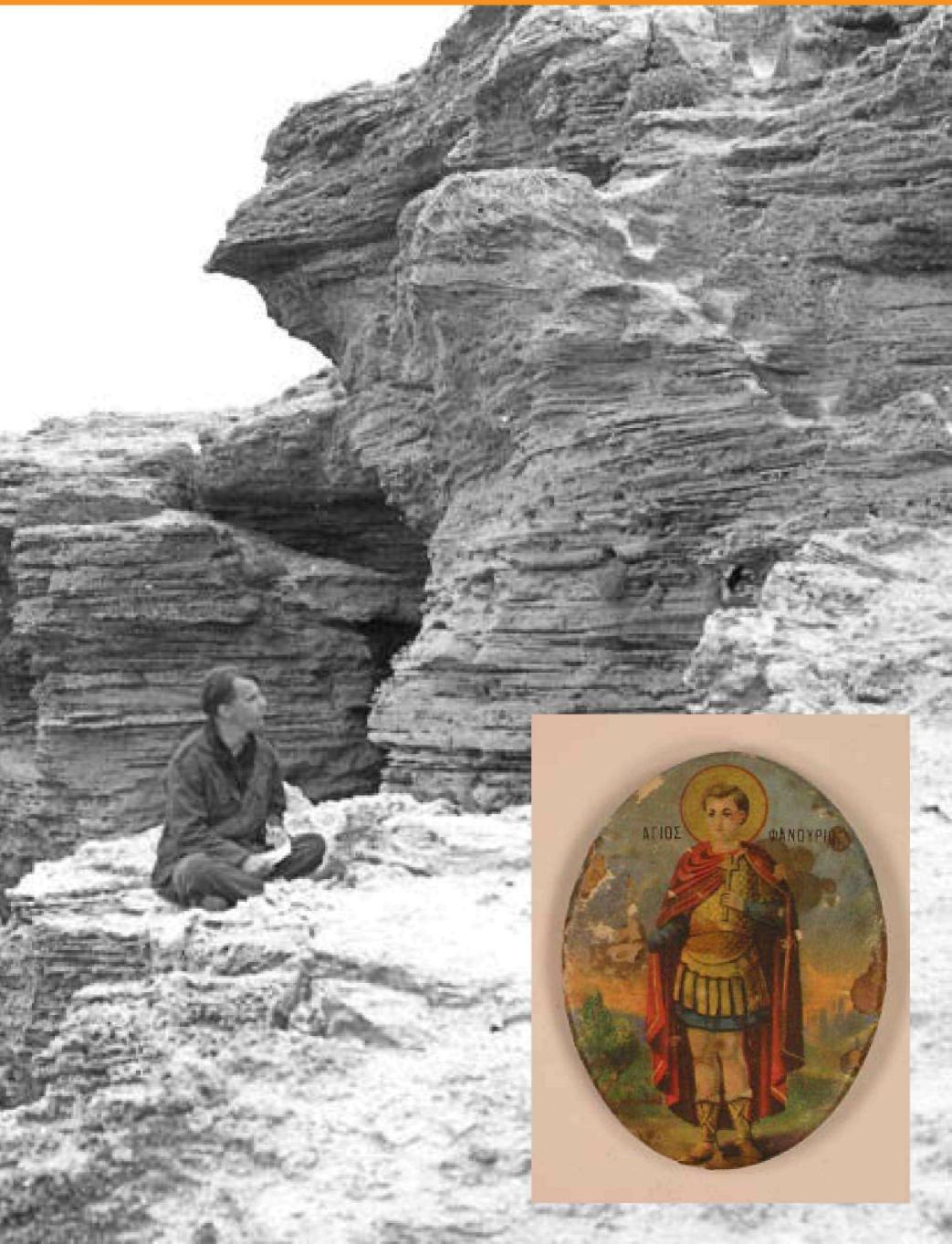

Opgravingen en/of onderzoek

Kreta, Karpathos, Cyprus,
Gargano, Sardinië, Majorca,
Menorca, Filippijnen, Timor,
Java, Sulawesi, Flores,
Ryukyu eilanden, Kyushu

Cyprus (1965, 1968)

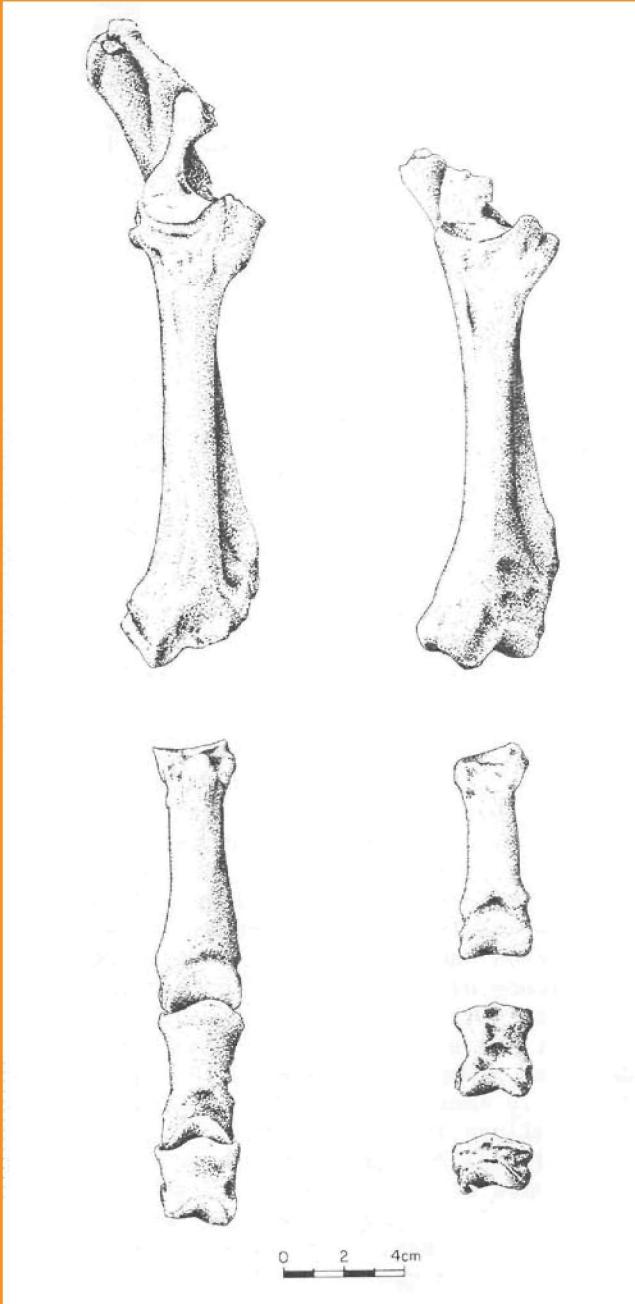
Phanourios minor Sondaar et Boekschoten 1972
ter ere van Sint Fanourios

Cyprus nijlpaardje

Vastelandsnijlpaard (de voorouder)

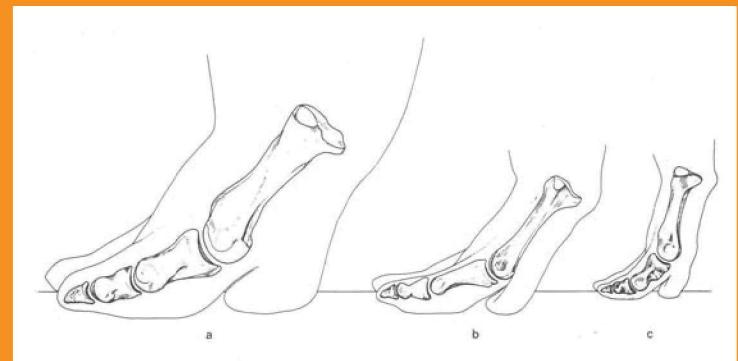
Cyprus, Laat Pleistoceen

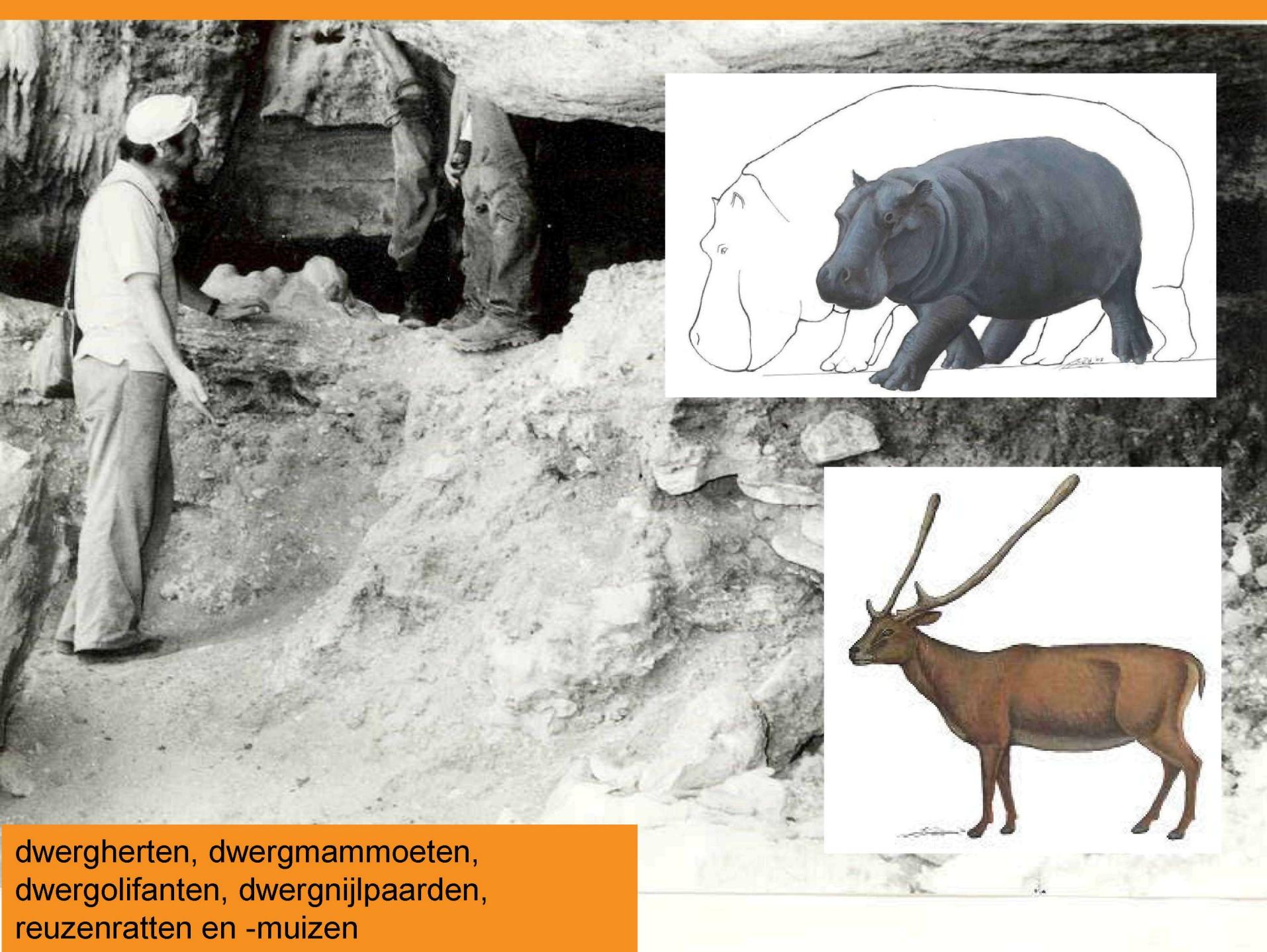
1977 overzichts-artikel:

Verdwerving of verreuzing
Korte poten
Vergroeiingen
Anders lopen
Aanpassingen in gebit

Sondaar P.Y. 1977. Insularity and its effect on mammal evolution. In: Hecht M.N., Goody P.L. Hecht B.M. (eds), *Major Patterns in Vertebrate Evolution*. New York: Plenum, pp. 671–707

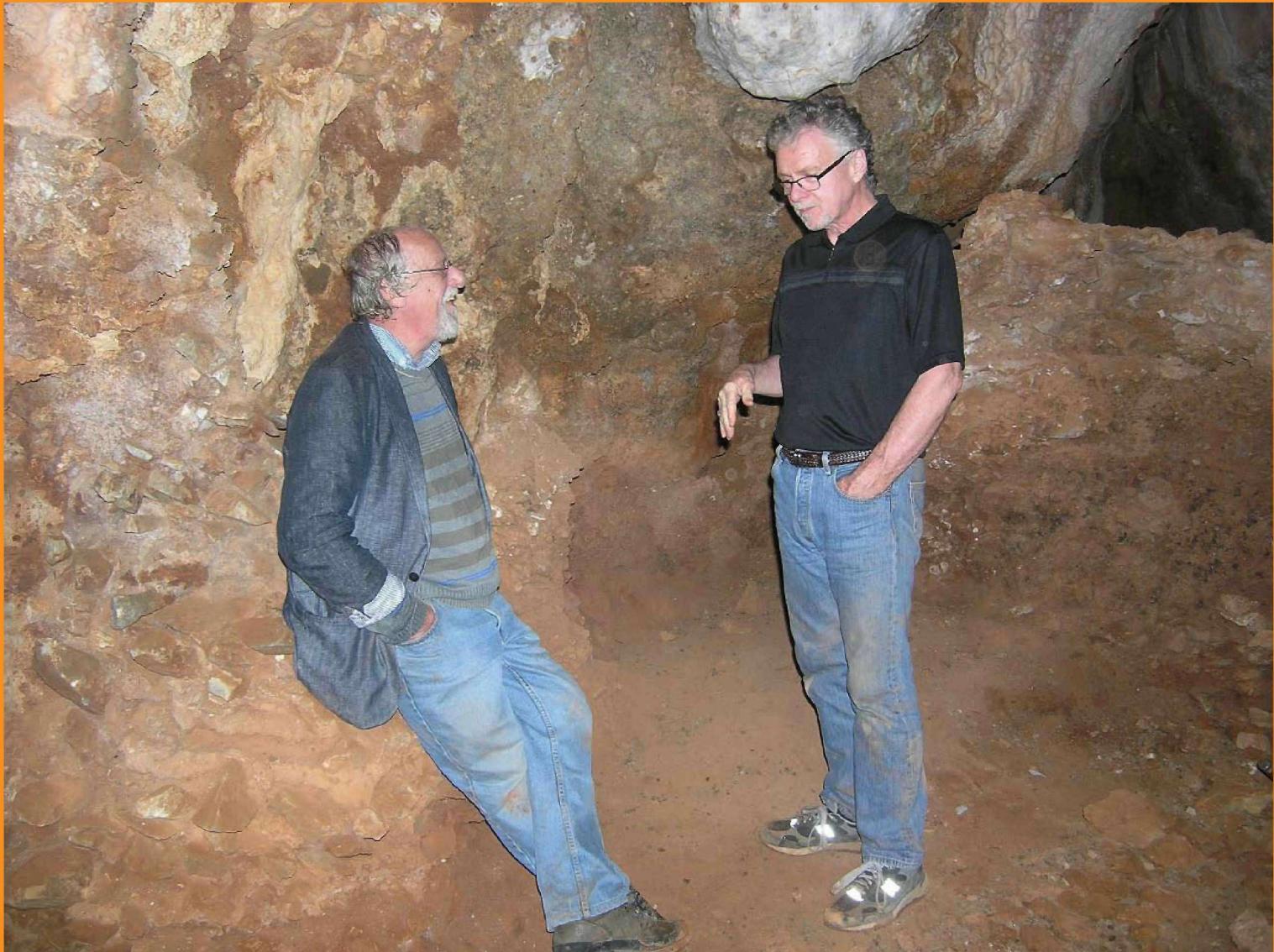

dwergherten, dwergmammoeten,
dwer golifanten, dwer grijspaarden,
reuzenratten en -muizen

Ongeveer 35 jaar later, één van die studenten keert terug:

John de Vos

Ross MacPhee

Met een kopie van de originele notities:

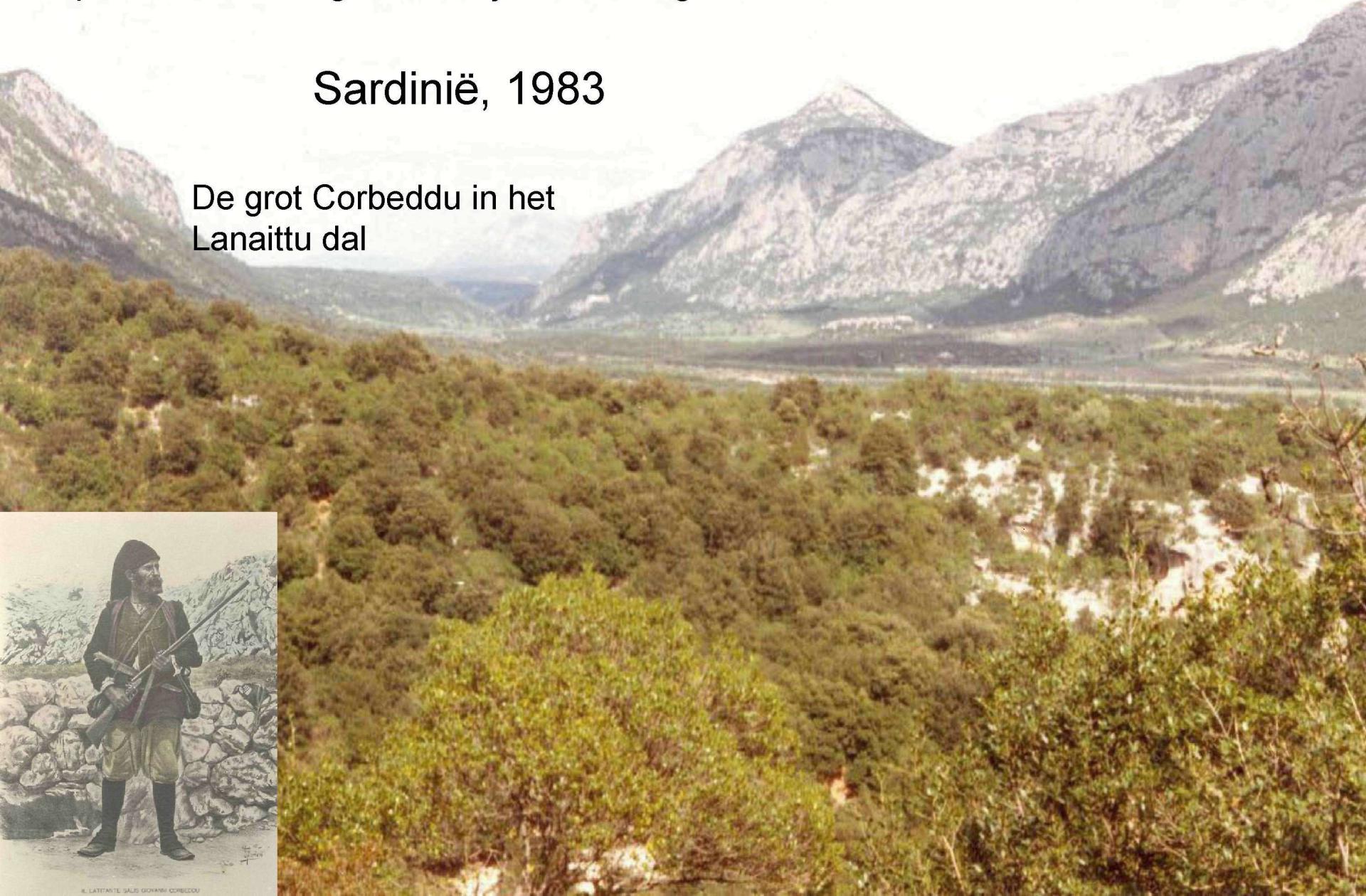

Terug naar Paul Sondaar:

Een eiland met fossielen en stenen werktuigen:
op zoek naar vroege menselijke bewoning

Sardinië, 1983

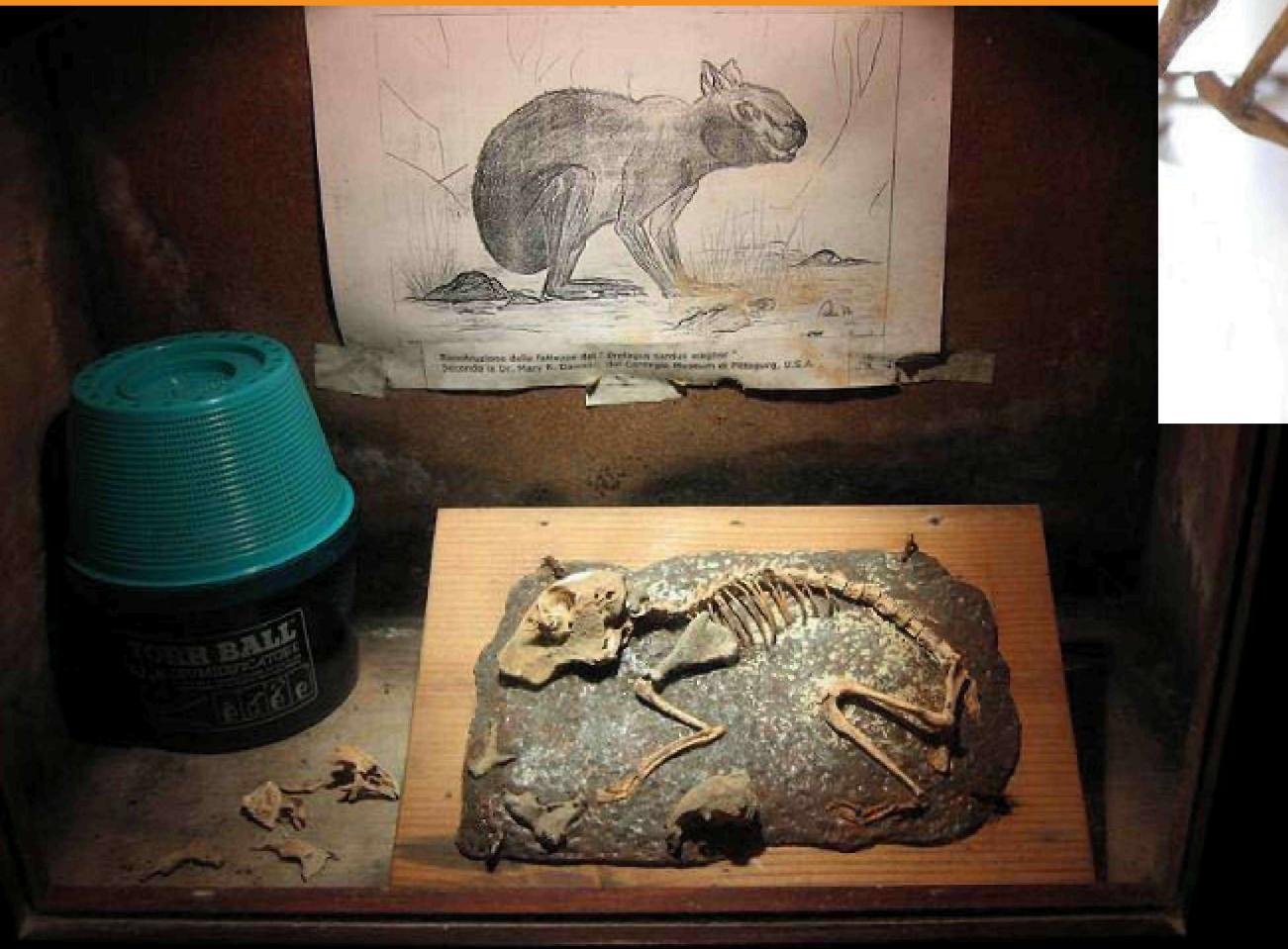
De grot Corbeddu in het
Lanaittu dal

Waarom de grot Corbeddu?

Mary Dawson had hier fluithazenfossielen beschreven
1969.

Dus: fossielhoudende lagen!

De fluithaas van
Sardinië was immers
een reus ->
eilandevolutie

Mary Dawson bezig met de reconstructie van *Prolagus sardus* (ca. 1966)

© Carnegie Museum of Natural History, Pittsburgh

Natuurhistorisch Museum Basel, Zwitserland

Terug naar Corbeddu en Paul Sondaar

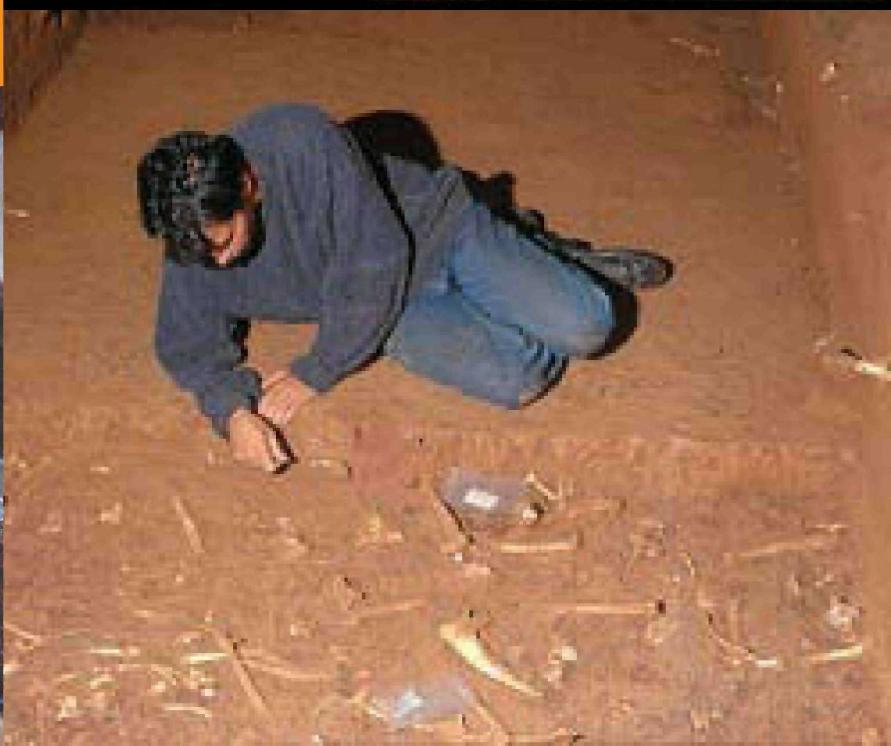

gruppo grotta corbeddu, oliena, sardegna. 1986

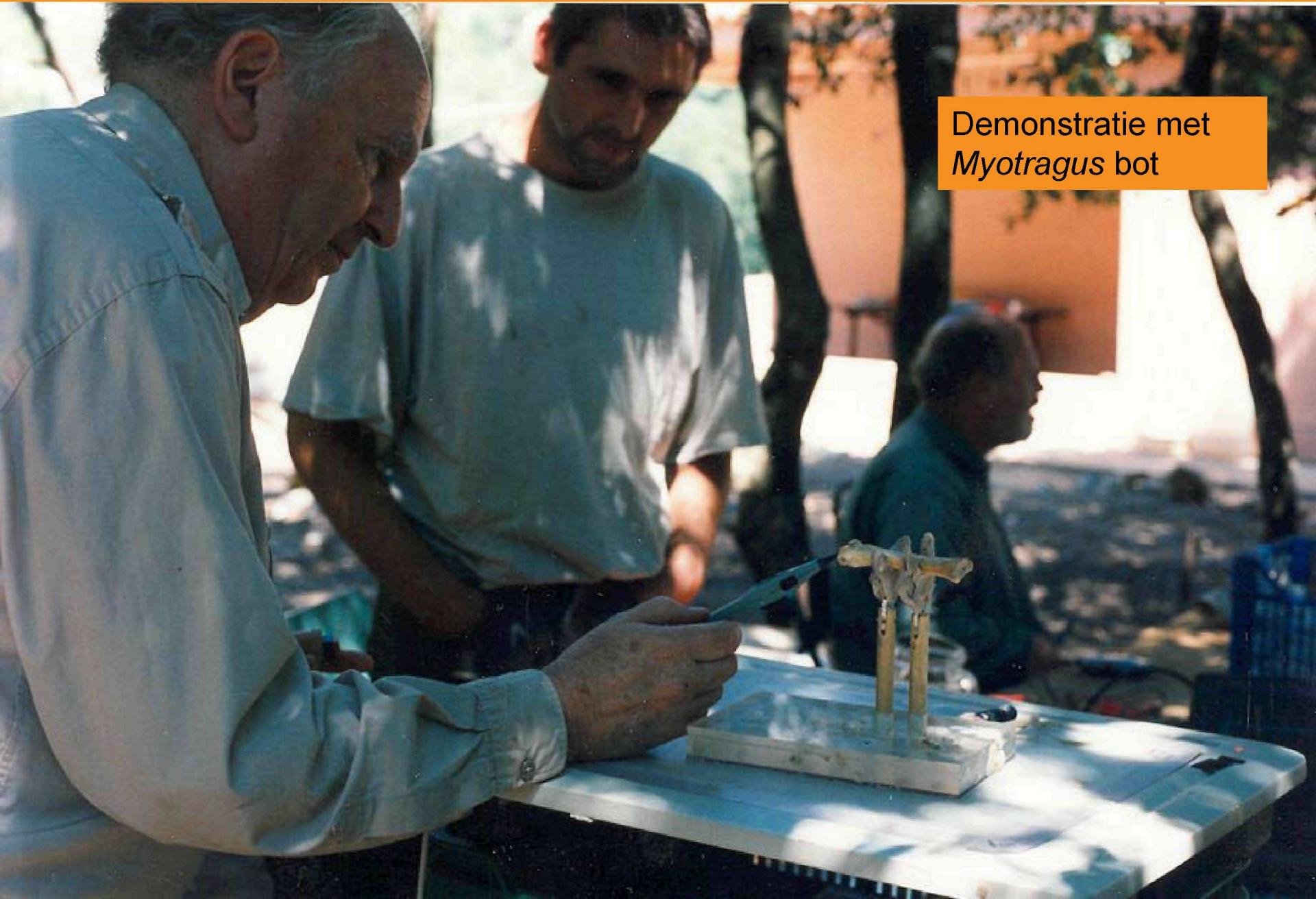

Tien jaar opgraven in de
zomermaanden

Eerste begin van moderne technieken, de wieg van 3D-morfometrie, ontwikkeld door Leslie Marcus (American Museum of Natural History, New York

Demonstratie met
Myotragus bot

Goed contact met Verhoeven (bezoekt in 1988 Corbeddu grot):

1991, op zoek naar meer bewijs voor vroege mensen op Flores

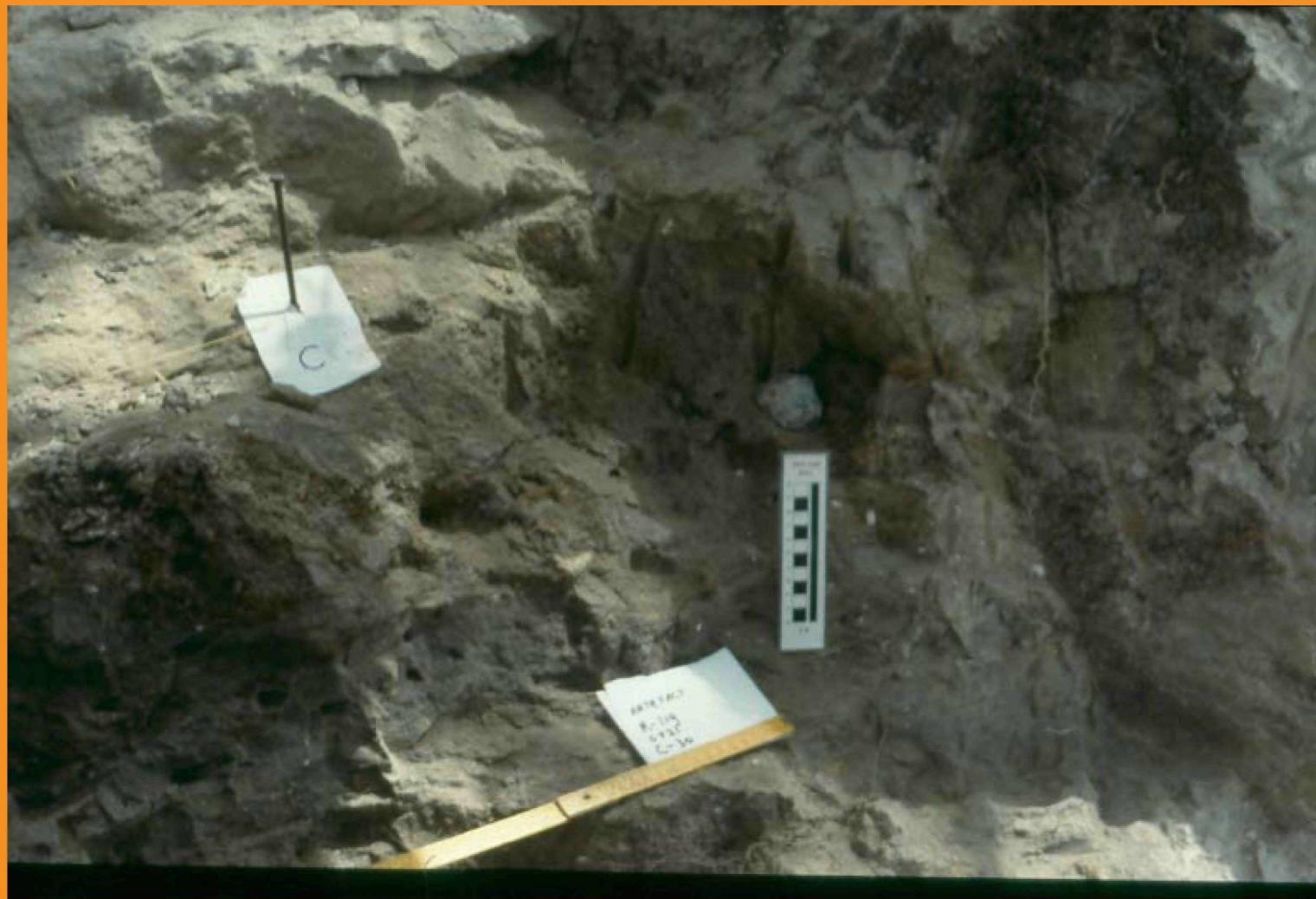

Dwergstegodonten, reuzenratten.....

Foto John de Vos

En stenen werktuigen in associatie met endemische fauna

28 October 2004

International weekly journal of science

GROO 122

1084
£10.00

nature

www.nature.com/nature

Short for her age

Third Asian *Homo* species reveals diversity of Pleistocene humanity

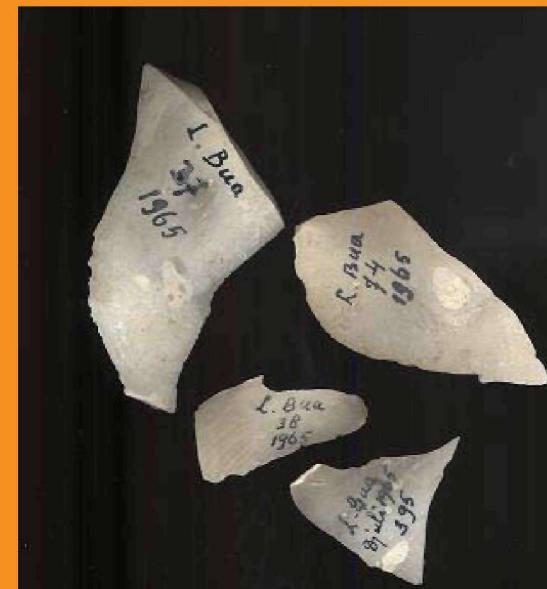
naturejobs fast-track postdocs

Paar jaar later, ook een dwergmens

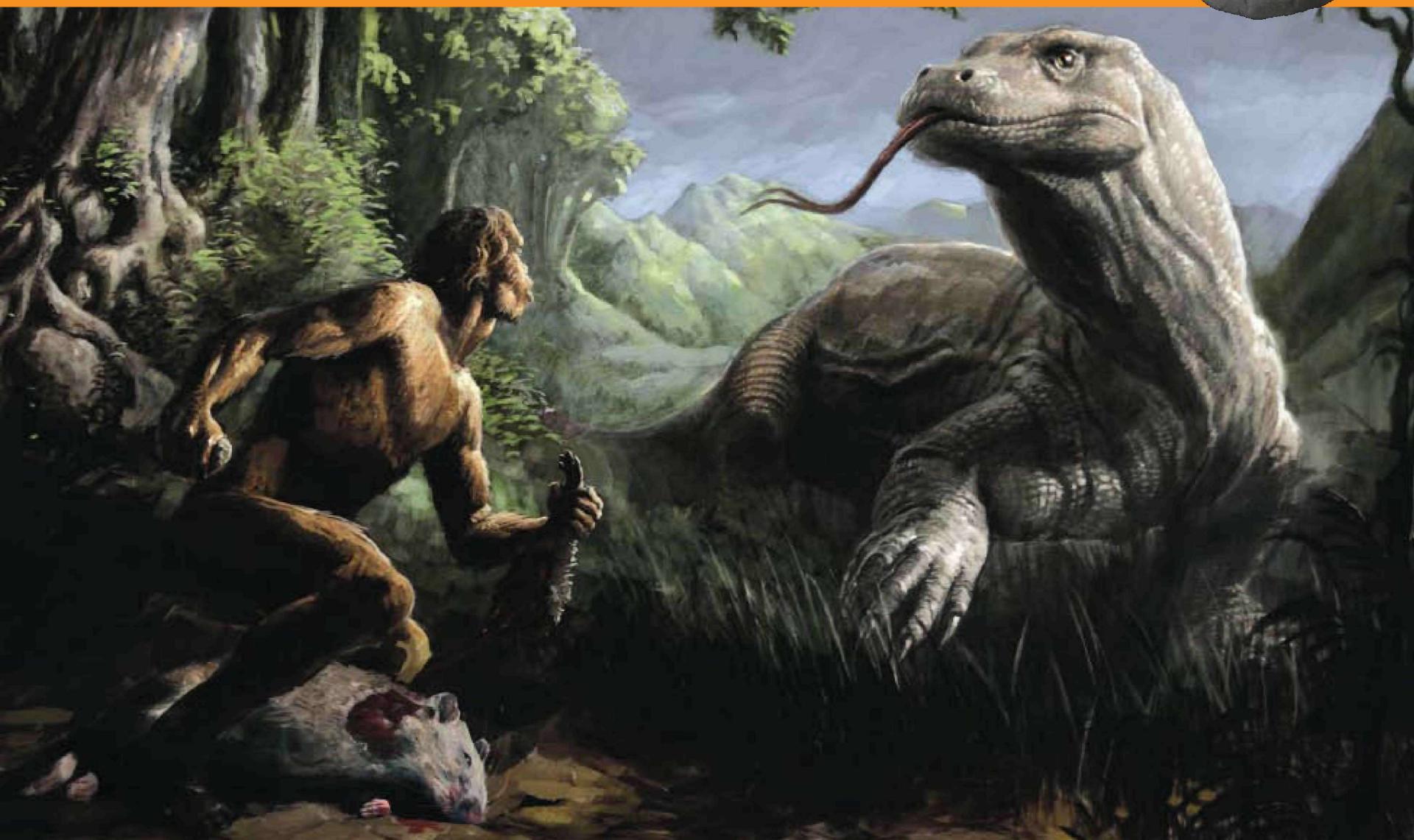
2003: fossielen in de grot Liang Bua (waar Verhoeven eerder ak werktuigen vond)

Gedateerd op ongeveer 17.000 jaar geleden: Oude Steentijd

Een nieuwe soort:
Homo floresiensis

Homo floresiensis was onderdeel van een eilandfauna met reuzenvaranen, reuzenratten, dwergstegodonten, reuzenmaraboe's

Het onderzoek gaat voort!

Eilanden – van der Geer

Kreta (Katharo, Midden Pleistoceen), v.l.n.r.

Alexandra van der Geer, Aart Waalen, Anna Heijstee, Natasja den Ouden, John de Vos, Victoria Herridge

OSL Dateringen (Optically Stimulated Luminescence)

= Nu willen we weten hoe oud dat dwergnijlpaard

Tijd van macroscopische ontdekkingen lijkt voorbij,
nu vooral microscopische ontdekkingen

Toekomst:

Moleculaire studies
Populatie dynamiek
3D geometrie
DNA
Dateringen
Histologie (microscopie)
Enz.

ISOLARIO

Island biodiversity and cultural evolution

National and Kapodistrian
UNIVERSITY OF ATHENS

Bedankt voor
uw aandacht

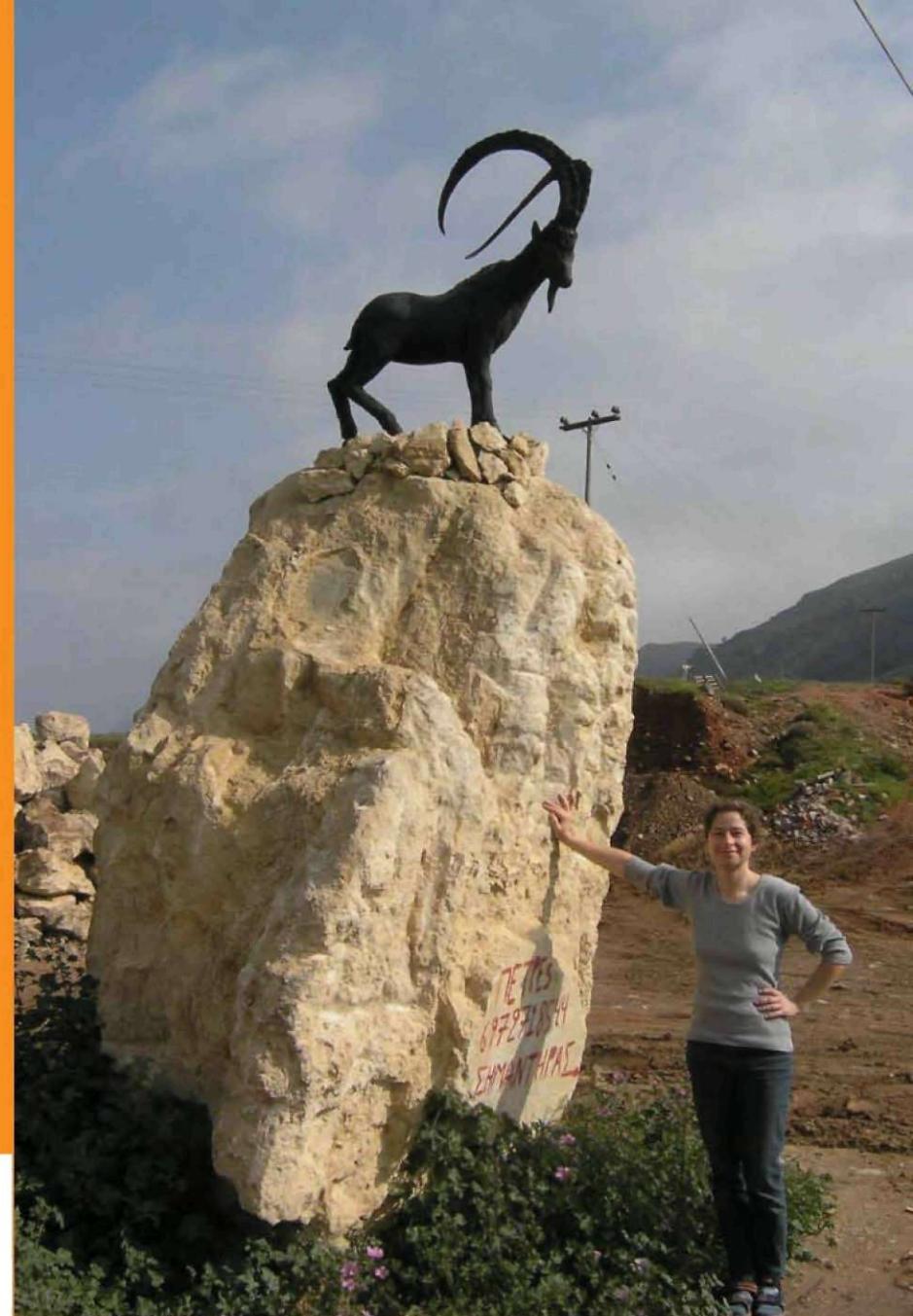
European Union
European Social Fund

OPERATIONAL PROGRAMME
EDUCATION AND LIFELONG LEARNING
investing in knowledge society

MINISTRY OF EDUCATION & RELIGIOUS AFFAIRS
MANAGING AUTHORITY

Co-financed by Greece and the European Union

Kreta, *Capra aegagrus*